

Line Mikkelsen

Tenk på en kvinne du ser opp til

En fenomenologisk undersøkelse av norske kvinners rollemodeller

Masteroppgave i Likestilling og mangfold

Veileder: Sofia Moratti

Medveileder: Elisabeth Stubberud

Mai 2022

Line Mikkelsen

Tenk på en kvinne du ser opp til

En fenomenologisk undersøkelse av norske kvinners rollemodeller

Masteroppgave i Likestilling og mangfold

Veileder: Sofia Moratti

Medveileder: Elisabeth Stubberud

Mai 2022

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet

Det humanistiske fakultet

Institutt for tverrfaglige kulturstudier

Norwegian University of
Science and Technology

Læringsmål:

En student som har fullført masterprogrammet i Likestilling og mangfold, forventes å ha oppnådd følgende læringsutbytte:

Kunnskap

Kandidaten har:

- avansert kunnskap om det tverrfaglige kjønnsforskningsfeltets sentrale teorier, debatter og kontroverser
- spesialisert innsikt i så vel historiske som samtidige endringsprosesser knyttet til likestilling og mangfold i det norske samfunnet, i lys av internasjonale og globale kontekster
- kunnskap på høyt nivå om hvordan kjønn som sosial og symbolsk kategori kan virke sammen med andre sosiale og symbolske kategorier og fenomener

Generell kompetanse

Kandidaten kan

- gjennomføre et selvstendig, avgrenset forsknings- og utredningsarbeid i tråd med gjeldende forskningsetiske normer
- anvende sine kunnskaper og ferdigheter på nye områder i tverrfaglig dialog og samarbeid med andre eksperter
- formidle resultater av eget faglig arbeid muntlig og skriftlig på en selvstendig måte både til eksperter og allmennhet

Ferdigheter

Kandidaten kan

- identifisere og arbeide selvstendig med praktiske og teoretiske problemer knyttet til likestilling og mangfold i konkrete samfunnsmessige sammenhenger
- vurdere og benytte relevante metoder og teorier for undersøkelse og analyse av kjønn og eventuelt andre sosiale kategorier i spesifikke empiriske problemstillinger på en selvstendig måte
- analysere og forholde seg kritisk til problemstillinger knyttet til forståelser av kjønn, likestilling og mangfold på ulike samfunnsarenaer og derigjennom se og anvende flere tilnæringsmåter

Sammendrag

Denne oppgaven bruker jeg fenomenologisk og sosialkonstruktivistisk perspektiv for å utforske hvilken rolle kvinnelige rollemodeller spiller i norske kvinners forståelse av kvinnelighet. Utvalget består av ti norske kvinner fra to forskjellige generasjoner, og semistrukturerte intervju benyttes som metode for å få kvinnenenes erfaringer, tolkninger og refleksjoner rundt kvinner de beundrer og kvinner de ikke beundrer. Jeg har benyttet meg av tematisk analyse og narrativ analyse, og funnene fra denne studien er todelt. Gjennom tematisk analyse av datamaterialet har jeg identifisert tre sentrale arenaer hvor kvinnelighet og feminitet forhandles hos mine informanter: kropp, arbeid og morskap. Gjennom narrativ analyse har jeg identifisert fortellinger som går igjen innenfor hvert tema og på tvers av informanter. Informantene la ofte frem sine rollemodellers lidelse og selvpoppofrelse som en årsak eller forklaring på hvorfor de så opp til dem. Suksess som ikke ble fulgt av en slik forklaring, ble ofte brukt som årsak for å kritisere andre kvinner. Disse fortellingene, eller narrative, gir et innblikk i hvordan informantene forstår feminitet og det å være kvinne. Jeg har brukt Simone de Beauvoirs teorier om kjønn og annengjøring for å vise at i disse narrative konstrueres lidelse som en uunngåelig pris for kvinner å betale for å oppnå anerkjennelse, både på sosialt og profesjonelt plan.

Abstract

In this thesis, I apply phenomenological and social constructivist perspectives to explore the impact of female role models in norwegian women's conceptualization of femininity. The sample consists of semi-structured interviews with ten Norwegian women from two different generations, which has granted me insight into their experiences, interpretations and reflections about women they admire and women they do not admire. I have used both a thematic and a narrative analysis, and the findings of this study are twofold. Through thematic analysis of the data material, I have identified three key arenas where femininity and femininity are negotiated with my informants: body, work and motherhood. Through narrative analysis, I have identified recurring narratives within each theme and across their accounts. The informants often presented their role models' suffering and self-sacrifice as a reason or explanation for why they look up to them. Women who achieved success without suffering or similar descriptions were often criticized. These narratives provide an insight into how the informants understand femininity and being a woman. I have used Simone de Beauvoir's theories of gender and otherness to show that in these narratives, suffering is constructed as an inevitable price for women to pay to gain recognition, both socially and professionally.

Forord

Det føles helt magisk å nå stå på målstreken i det som har vært en spennende og utfordrende prosess. Jeg visste at å skrive en masteroppgave ikke kom til å bli lett, men all kunnskapen, inspirasjonen og mestringsfølelsen dette masterstudiet har gitt meg har gjort det verdt det. Men jeg har ikke kommet meg hit alene, så jeg vil bruke denne muligheten til å takke dem som har hjulpet meg på veien.

Først vil jeg takke alle kvinnene som sa ja til å stille opp til intervju med meg. Deres tid og ord er det som gjorde denne oppgaven mulig å skrive. Jeg satte pris på samtalen jeg hadde med hver og en av dere.

Jeg vil også takke alle ansatte på Institutt for tverrfaglige kulturstudier som har bidratt til hele masterstudiet så lærerikt og interessant. Det har vært to fantastiske år! Men selvsagt – jeg er spesielt takknemlig for veilederteamet mitt, bestående av Sofia Moratti og Elisabeth Stubberud. Dere er så faglig dyktige, og dere har vært en trygghet dette året.

Takk til støttegruppen min på lesesalen og resten av klassen. Jeg føler meg heldig som havnet i samme kull som akkurat dere. Takk til korrekturleserne mine, mamma, Maia og Christine.

Takk til farmor og takk til morfar, som akkurat ikke rakk å se meg levere inn oppgaven min. Jeg kunne ønske du kunne se meg nå. Takk til andre venner og familie som har støttet meg, og spesielt mamma, pappa og broren min som heier så høyt på meg at jeg hører det hele veien fra Bergen til Trondheim. Det tok sin tid, men jeg klarte det!!

Og til slutt, Ingvild og Juno. Takk for tålmodigheten og kjærligheten deres gjennom denne prosessen.

Line Mikkelsen
Trondheim, mai 2022

Innholdsfortegnelse

1. Innledning	1
1.1 <i>Problemstilling, forskningsspørsmål og oppgavens struktur</i>	1
1.2 <i>Aktualisering og tidligere forskning</i>	2
1.2.1 <i>Arbeid</i>	3
1.2.2 <i>Kropp</i>	4
1.2.3 <i>Morskap</i>	4
2.0 Teoretisk rammeverk	6
2.1 <i>Sosialkonstruktivisme</i>	6
2.2 <i>Fenomenologi</i>	6
2.3 <i>Simone de Beauvoir og kvinnelighet</i>	7
2.4 <i>Kroppen som situasjon</i>	8
2.5 <i>Idealer, anti-idealer, rollemodeller og levd erfaring</i>	9
2.5.1 <i>Arbeid</i>	9
2.5.2 <i>Kropp</i>	10
2.5.3 <i>Morskap</i>	11
3.0 Metode	12
3.1 <i>Kvalitativt metodevalg og nytten av intervju</i>	12
3.2 <i>Rekrutteringsprosess og endelig utvalg</i>	12
3.3 <i>Gjennomføring av intervju</i>	13
3.3.1 <i>Utforming av intervjuguide</i>	13
3.3.2 <i>Gjennomføring av fysisk intervju</i>	15
3.3.3 <i>Gjennomføring av digitalt intervju</i>	16
3.4 <i>Analyse</i>	16
3.4.1 <i>Omfang</i>	16
3.4.2 <i>Transkribering</i>	16
3.4.3 <i>Tematisk analyse</i>	17
3.4.4 <i>Narrativ analyse</i>	17
3.5 <i>Etiske betraktninger og min rolle som forsker</i>	18
3.6 <i>Refleksjoner rundt datamaterialets kvalitet</i>	19
4.0 Suksessfulle kvinner i arbeid	20
4.1 <i>"Inspirasjon" eller "bitch": positive og negative betraktninger om kvinnelige ledere</i> 20	
4.2 <i>"Inspirasjon" eller "selvopptatte": kvinnelige influensere</i>	23
4.3 <i>"Å klare seg på tross av": narrativet om overlevende</i>	26
4.4 <i>Oppsummering</i>	27
5.0 Kroppen og fortellinger om utilstrekkelighet	28
5.1 <i>"Det er normalt å slenge dritt om hvordan jenter ser ut": Body shaming</i>	28
5.2 <i>"Det går nesten ikke an å verne seg mot det": Sårbarhet for kroppspress</i>	30
5.3 <i>"Å fremstå som mest mulig perfekt": Kroppspress tatt for gitt</i>	31

5.4	"Mange skjønner ikke at det er ganske mye risiko knyttet til en sånn type operasjoner": Helserisiko	32
5.5	"Jeg syns ikke at det skal være noe skam bak kosmetisk kirurgi": Dilemmaer	33
5.6	Oppsummering	35
6.0	Morskap	37
6.1	"Vi er kanskje varmere, liksom": Forståelse av kvinners potensiale som mødre	37
6.2	"Vi har jo satt oss selv som nummer to": Kvinner om å være mor	39
6.3	"Aldri fått barn, så hun har ofret mye": Kvinner om ikke å være mor	40
6.4	Oppsummering	42
7.0	Kvinnelige idealer i lys av norske kvinners forbilder: avsluttende diskusjon	43
7.1	Oppsummering	43
7.2	Avsluttende refleksjoner	44
8.0	Litteraturliste.....	46
9.0	Vedlegg.....	53
9.1	Informasjonsbrev og samtykkeskjema for informanter	53
9.2	Intervjuguide	56
9.3	Godkjenning fra NSD.....	57

1. Innledning

Ved å påstå at «man fødes ikke som kvinne, man blir det» (Beauvoir, 1949/2000:327) revolusjonerte Simone de Beauvoir hvordan vi tenker på kjønn. Å tenke at kvinne er noe man blir, åpner opp for at kvinnelighet er en sosialt konstruert og fleksibel størrelse. Men hvor lærer man å bli en kvinne? Forskning viser at unge jenter vender seg mot familie, venner og media når de leter etter inspirasjon til å forme sin identitet, men overalt er jenter og kvinner omringet av både direkte og subtile påminnelser om hva feminitet skal innebære (Boschma og Daalmans, 2021). Sosial identitetsteori forklarer at vi plasserer oss selv og andre i sosiale kategorier. Disse kategoriene hjelper oss å organisere forståelsen av oss selv og alle andre. Gjennom sosialisering lærer vi gjennom livet hvem vi selv vil være, men også hvem vi ikke vil være, og hvem andre vil vi skal være.

Selv om kvinnelighet og feminitet i praksis tar mange former, er mer og mindre akseptable former for kvinnelighet og feminitet noe som må forhandles i det levde liv. Denne studien tar sikte på å se nærmere på hvilken rolle kvinnelige rollemodeller spiller i kvinners forståelse av kvinnelighet. Intervju brukes som metode for å få fram informantenes erfaringer, tolkninger og refleksjoner rundt kvinner de beundrer, og kvinner de ikke beundrer. Gjennom å intervju kvinner om deres forbilder og negative forbilder får vi kunnskap om hva kvinner vektlegger og vurderer, og på den måten en innsikt i hvordan kvinnene i denne studien forstår og produserer kvinnelighet og hvordan kvinnelige forbilder blir forstått og brukt i prosessen der kjønn gjøres og skapes (Beauvoir, 1949/2000).

1.1 Problemstilling, forskningsspørsmål og oppgavens struktur

Hva kan å forske på rollemodeller lære oss? Dette er utgangspunktet for interessen for dette temaet. Målet mitt med denne oppgaven er ikke å finne «sannheten» om kvinnelige idealer, men heller å utforske hvordan et utvalg kvinner beskriver og tolker kvinnelig ideal. Jeg er interessert i rollemodeller innenfor kvinnelighet på et generelt plan og ikke bare innenfor spesifikke områder i livet. Derfor har jeg intensjonelt latt informantene tolke «kvinnelig rollemodell» på den måten de ønsket, uten å spesifisere hvilken type rollemodell eller innenfor hvilket område for dem.

På bakgrunn av dette har jeg formulert følgende problemstilling:

Hvordan kan vi forstå kvinnelige idealer i lys av norske kvinners forbilder?

Selv om jeg er interessert i rollemodeller for kvinnelighet på generell basis, har jeg gjennom tematisk analyse indentifisert de tre områdene som var viktigst for informantene mine når de reflekterte rundt sine kvinnelige rollemodeller. For å svare på den overnevnte problemstillingen har jeg utført tematisk analyse på et datamateriale som består av intervju med ti norske kvinner innenfor to forskjellige aldersgrupper. Disse områdene er arbeid, kropp og morskap, og på bakgrunn av disse temaene har jeg formulert tre forskningsspørsmål som skal hjelpe meg å besvare problemstillingen. Disse forskningsspørsmålene er:

Hva forteller kvinners meninger om profesjonelt suksessfulle kvinner oss om kvinnelige idealer?

Hva forteller kvinners meninger om skjønnhetsidealer knyttet til kropp oss om kvinnelige idealer?

Hva forteller kvinners meninger om det å være mor oss om kvinnelige idealer?

Forskningsspørsmålene ble utviklet induktivt, etter den tematiske analysen. Før og under intervjuene jobbet jeg kun ut ifra den overordnede problemstillingen. Jeg vil gjennom narrativ analyse av hvert av temaene besvare disse forskningsspørsmålene i hvert sitt analysekapittel.

Inkludert dette introduksjonskapittelet består oppgaven av sju kapitler. I kapittel to vil jeg presentere det teoretiske rammeverket som denne oppgaven lener seg på. Her gir jeg en kort gjennomgang i sosialkonstruktivistisk og fenomenologisk perspektiv, som er det premisset jeg legger til grunn for å svare på problemstillingen. Jeg vil også gi en innføring i Simone de Beauvoirs teorier som er relevante for den tematikken jeg tar for meg. I kapittel tre beskriver jeg hvordan jeg gjennomførte datainnsamlingen, i tillegg til at jeg gjør rede for de metodiske avveiningene jeg har gjort i dette studiet, og forklare hvorfor jeg ser på dem som relevante. Deretter følger tre analysekapitler og avslutningskapittelet som er en oppsummering av hovedfunn i oppgaven og avsluttende refleksjoner.

1.2 Aktualisering og tidligere forskning

Det fascinerende temaet rollemodeller har blitt forsket på i Norge før. Tidligere har Bjorkheim mfl. (2000) forsket på norske barn og unges forbilder, og sammenlignet dette med tidligere studier gjort i løpet av de siste hundre årene. Dette gjorde det mulig å se hvordan idealene til unge nordmenn har endret seg over tid. Resultatet ble at unges forbilder bevegde seg fra historiske skikkelser til medierte skikkelser og "seg selv", altså et ønske om å være unik (ibid). Dette ble satt i kontekst med en økende grad av individualisering. I nyere tid har en lignende studie av Haugseth (2020) blitt utført. Han gjør en kvalitativ/kvantitativ undersøkelse av ungdommers idealer, men i motsetning til Bjorkheim m.fl. (2000) spør han ikke hvem ungdommene vil ligne på, men hvem de blir inspirert av. Haugseth har et analytisk fokus på verdiene ungdommene begrunner beundringen av sine forbilder med. I motsetning til både Bjorkheim m.fl. (2000) og Haugseth (2020) har jeg fokus på kvinner og kjønn, og tilbyr derfor en nyansering til forbildeforskningen. Jeg har også åpnet opp for to generasjoner kvinner. Å sikre en bredde innenfor kategorien kvinne øker generaliserbarheten i studien og flytter det empiriske fokuset fra "ungdom" til "kvinner". Jeg introduserer også en annen vinkling med å ha et delt fokus på forbilder og *negative* forbilder, som jeg til dette formålet har valgt å kalle de personene informantene trekker fram som eksempler på kvinner de *ikke* ser opp til, og *ikke* vil være som. Dette gir et mer nyansert bilde på hvilke verdier som er viktige for informantene.

Jeg vil nå gå gjennom tidligere forskning innenfor hvert av temaene som danner grunnlaget for analysekapitlene, som fokuserer på arbeid, kropp og morskap.

1.2.1 Arbeid

Analysekapittel en presenterer det første temaet som viste seg å være viktig for kvinnene jeg intervjuet: arbeid. Mest omdiskutert var personer med høy grad av synlighet i offentligheten, hovedsakelig kvinner i lederstillinger, og influensere.

I Norge er det i all hovedsak menn som sitter i ledende stillinger. Bare 14 % av norske administrerende direktører i de største selskapene innenfor norsk næringsliv er kvinner og bare 11 % styreledere er kvinner, ifølge Institutt for samfunnsforskning: CORE Kjernemiljø for kjønnslikestilling (2020). På grunn av den kvalitative naturen til denne oppgaven skal ikke jeg se nærmere på statistikk knyttet til kvinnelig lederskap, men denne statistikken gir et bakteppe for den kulturelle forestillingen om kvinner i lederposisjoner. Kulturelt blir maskulinitet oftere enn feminitet knyttet til kompetent lederskap (Basow, 2013). Krogstad og Storvik (2012) har utført en studie på kvinnelige politiske ledere i Norge, og hvordan de presenterer seg selv i media, og mottagelsen av denne presentasjonen av journalister. Her finner de at kvinnelige norske politikere har i stor grad utfordret det norske lederidealet som består av beskjedenhets og lavmælt presentasjon (ibid). Dette kan sees hos flere av de nåværende kvinnelige partilederne, som har blitt kalt for "blonde pitbulls" (ibid).

Selv om det finnes forskning som viser at kvinnelige styremedlemmer ofte opplever at de mannlige styremedlemmene har snakket sammen på forhånd før møter (Huse og Solberg, 2006), viser også studier at kvinner i norske styre opplever at de har betydelig innflytelsesmakt (Elstad og Ladegard, 2012). Likevel viser funnene til Elstad og Ladegard (2012) at opplevelsen av innflytelse øker når antallet kvinner i styret øker. Gulbrandsen og Storvik (2016) har vist at selv om prosentdelen av kvinner i norske styre er regulert av norsk lov, hvor alle styre skal ha minst 40 % kvinner, finnes det uformelle hindre for kvinner i næringslivet, som for eksempel de to foregående studiene viser. Dette kan også være årsaken til at så få kvinner når helt til topps som administrerende direktører og styreledere (Halrynjo og Jørgensen, 2020) Seierstad og Kirton (2015) har undersøkt norske kvinner med krevende jobber, og deres balanse mellom arbeidsliv og privatliv. Selv om tilrettelegging for kvinners lønnsarbeid er institusjonalisert i Norge gjennom statlig politikk i form av blant annet permisjonsrettigheter og offentlig barnehage, så øker kjønnsbalansen i næringslivet enda mer etter kvinner har fått barn (ibid). Dette skal jeg gå nærmere inn på i det siste analysekapittelet.

Influensere, eller påvirkere, er personer på nett med et høyt antall følgere på tvers av én eller flere sosiale medieplattformer, noe som gir dem stor påvirkningskraft overfor følgerne sine (Lou & Yuan, 2019). Influensere har de siste årene vokst frem sammen med den økte populariteten til sosiale media, og markedsføring fra influensere har raskt vokst til å bli en global multimilliard-industri (Childers, Lemon og Hoy, 2019). Selve ordet influenser definerer Dada (2017) som "someone who has the power to influence the perception of others or gets them to do something different", og understreker tre faktorer som viser hvor mye påvirkningskraft en person har. Disse er "reach", "contextual credibility" and "salesmanship" (Dada, 2017).

Reach betyr hvor mange mennesker influenseren når ut til, for eksempel følgere på Instagram eller andre sosiale medie-plattformer. Context credibility viser til hvor mye man stoler på at influenseren vet hva han eller hun snakker om når han eller hun prøver å selge produkter. Et eksempel på dette er hvordan en influenser som har basert sin digitale tilstedeværelse rundt interessen for klær og mote kan mye mer effektivt selge

klær enn noe annet produkt, nettopp fordi følgerne stoler på hans eller hennes mening og ekspertise knyttet til klær. Coste-Manire m.fl. (2013) har for eksempel vist at mote- og klesblogger er en ny og svært effektiv måte å markedsføre klær og selge produkter. Salesmanship viser til hvor kompetent influenseren er til å få følgerne sine til å se ting fra hans eller hennes perspektiv, og da bli påvirket (ibid).

På tross av dette viser Dmitrow-Devold (2013) i sin doktorgradavhandling at oppfatningen av bloggende kvinner ofte kan oppsummeres som "rosablogger". Aktivitetene til kvinnelige influensere, som å blogge og dele bilder på Instagram blir ofte trivialisert (ibid). Likevel viser forskning at influensere har stor påvirkningskraft som brukes til å få følgerne til å kjøpe produkter (Steines og Teigen, 2021). Et av de mest effektive virkemidlene tatt i bruk av influensere er det vennskapelige og personlige båndet influensere knytter til følgerne sine. På en annen side har Magnussen (2017) utforsket i sin masteroppgave hvordan influenseres selvpresentasjon oppleves av jenter og påvirker dem, og funnet ut at graden påvirkning styres av grad av eksponering og interesser. Hun har funnet at jenter har en høy grad av kunnskap og refleksjon rundt influenseres tilstedeværelse på digitale plattformer. Influensere er også relevant i analysekapittel to: Kropp, som jeg nå skal presentere tidligere litteratur for.

1.2.2 Kropp

Kjente personer har lenge vært mulig å sammenligne seg med via tradisjonelle media, men forskning viser at påvirkningen i dag er sterkere enn noensinne gjennom sosiale medier (Perloff, 2014). Sammenligning av kropper og fokuset på kroppsilde er derfor enda sterkere enn i tradisjonelle medier. Skjønnhetspress fra media er ikke et nytt fenomen. Nina Bjørk (1998:18) beskriver for eksempel hennes møte med kvinnemagasinet *Elle* slik: "Elle er til for at kvinner skal realisere sin første oppgave: å bli tradisjonelt kvinnelige, å bli vakre objekter". Rysst (2010) har funnet en sammenheng mellom hvordan magasiner fremstiller ideale kropper og hvordan vi beskriver estetisk pene kropper. Andre studier har vist at jenter leser jentemagasiner i et dynamisk identitetsarbeid (Sarromaa 2010). De vender seg altså mot media for inspirasjon, informasjon og tips (ibid). Forskning bekrefter også at kvinner er mer sårbare for å være kritisk mot sin egen kropp (Klepp og Rysst, 2012; Rysst, 2010). Tidslevold og Walseth (2019) har undersøkt hvordan unge, kvinnelige atleter bedømmer bilder i media og hva de mener er en "verdifull" kropp. Denne studien viser at disse unge kvinnene forteller frem hva en "verdifull" kropp er med å beskrive helse, skjønnhet og dietter (ibid). Samtidig finner Walseth og Tidslevold en motforestilling; en aktiv og bevegelig kropp, som representeres av bilder av kvinnelige atleter som trosser normative forstillinger om kvinnelig skjønnhet som tynne og svake kropper (ibid).

1.2.3 Morskap

Kristensen, Sørensen og Ravn (2016) tar for seg hvordan det snakkes og tenkes om reproduksjon i Norge i dag. I første kapittel legges det frem at "reproduksjon griper inn i skjæringspunktet mellom det dypt private, det kulturelt og sosialt verdsatte og det statlig regulerte" (ibid:15). Å studere reproduksjon er altså en effektiv måte å produsere kunnskap om kulturell meningsskapning i et samfunn. I tråd med tidligere forskning finner Kristensen, Sørensen og Ravn (2016) en sterk forankring av et spesifikt ideal for mødre, hvor morsrollen skal bli prioritert først, alltid. Dette kommer eksempelvis frem i Sørensens (ibid:56) medieanalyse, hvor et forslag om å la kvinner veksle inn verdien av et års foreldrepermisjon i den løsningen de selv ønsker, for eksempel barnepass i spedbarnsperioden, slik at mor tidligere kan gå tilbake til jobb, ble møtt med mye

motstand. Dette viser at idealet om en selvoppofrende mor er moralsk forankret i Norge i dag (ibid).

Dette støttes også av annen forskning, som viser at familier med store økonomiske midler ofte forsterker tradisjonelle kjønnsroller knyttet til morskap istedenfor å "kjøpe seg fri" fra den (Aarseth, 2020). Halrynjo og Lyng (2009) har vist at dette ofte gis en individuell forklaring hvor enkelte kvinner selv ønsker å være hjemmeværende eller ta mer familievennlige jobber, men at det i stor grad er sosiale og kulturelle mekanismer som får dette til å skje. Dette morsidealet virker så forankret i vestlig kultur at det treffer alle kvinner; Fjell (2008) har for eksempel vist at kvinner som ikke ønsker barn også snakker om å få barn som det mest "naturlige" valget. Herland (2020) viser at selv om opplevelsen av å være mor er forskjellig basert på sosioøkonomiske forhold, er det et gjennomgående ideal knyttet til morskap som gjør at også mødre som kommer fra vanskeligere bakgrunn blir holdt til den samme standarden i morskap som alle andre.

I neste kapittel går jeg nærmere inn på teorien jeg har brukt i analysen av min forskning.

2.0 Teoretisk rammeverk

I dette kapitlet tar jeg for meg det teoretiske rammeverket som denne oppgaven lener seg på. Jeg vil først gi en kort introduksjon til sosialkonstruktivismen og fenomenologi, før jeg retter fokuset mot Simone de Beauvoir og hennes tanker rundt kvinnelighet og kropp. Deretter tar jeg for meg temaene for mine tre analysekapitler, «Kropp», «Arbeid» og «Morskap», i lys av Beauvoir.

2.1 Sosialkonstruktivismen

Denne oppgaven er påvirket av sosialkonstruktivistisk forståelse av kjønn der maskulinitet og femininitet er et resultat av betydningstildeling og ikke universelle sannheter. Dette premisset vil ligge til grunn for analysen av datamaterialet.

Versjoner av sosialkonstruktivistisk tankegang har eksistert svært lenge, men Peter Berger og Thomas Luckmanns bok *Den samfunns skapte virkelighet* (1966/1991) regnes som den første eksplisitte teoriseringen av sosialkonstruktivismen. Sosialkonstruktivismen tar utgangspunkt i at menneskers virkelighetsoppfatning hele tiden formes av situasjonen de er i og opplevelsene de går gjennom (Alvesson og Skoldberg, 2008). Sosialkonstruktivistisk tankegang oppfordrer oss altså til å sette spørsmålsteget ved hva vi tar for gitt. I motsetning til positivistisk oppfatning om at det finnes en objektiv virkelighet som er uavhengig av enkeltpersoners oppfattelse av den, så er den sosialkonstruktivistiske forståelsen at man konstruerer sin egen forståelse og kunnskap om verden gjennom å oppleve ting og reflektere rundt de opplevelsene (Pilarska, 2021).

Sosial praksis og tradisjon har en viktig rolle i å skape og endre kjønnsforskjeller. At ulikheter mellom kategoriene kvinne og mann ikke bare forklares ut ifra biologien, åpner det opp for en ny måte å tenke på maskulinitet og femininitet. Sosialkonstruktivismen er ikke-essensialistisk, og utfordrer tanken om at det finnes noe essensielt kvinnelig i alle som er født med livmor. På denne måten har sosialkonstruktivismen vært svært viktig i å utfordre tradisjonelle måter å tenke på hva en kvinne er, og hva femininitet er.

Min tilnærming er fortolkende (ibid). Innenfor det konstruktivistiske paradigmet bruker jeg et fenomenologisk kvalitativt forskningsdesign (ibid). Jeg lener meg på Simone de Beauvoir, som jeg skal gå nærmere inn på senere i dette kapitlet, men også den franske filosofen Michel Foucault. Ifølge Foucault kontrolleres man via diskurser om hvordan «den riktige» kvinnen er. Gjennom disse diskursene underlegges man selvpålagt disiplin uten at ytre tvang er nødvendig, som for eksempel utspiller seg i et «kroppspanoptikon» (Germov og Williams, 2004). Dette skaper en selvstigmatiserende effekt hvor andres vurdering av dem og din egen vurdering av andre blir avgjørende for hvordan de også ser på seg selv. Det er disse vurderingene jeg ser nærmere på når jeg i denne oppgaven forsker på rollemodeller.

2.2 Fenomenologi

Fenomenologi tilhører en filosofisk tradisjon som setter søkelys på det tatt for gitt, det alminnelige og hverdagslige (Moi, 1998). Fenomenologi regnes som grunnlagt av Edmund Husserl rundt år 1900 (Kvale og Brinkmann, 2015). I tillegg har Alfred Schütz, Maurice Merleau-Ponty, Jean-Paul Sartre og selvsagt Simone de Beauvoir vært viktige i videreutviklingen av fenomenologien (ibid). Det er sistnevnte sine tekster jeg tar utgangspunkt i når jeg tar i bruk fenomenologisk perspektiv i denne oppgaven.

Schütz viser at hverdagskunnskap blir påvirket av blant annet kultur og historie, og gjennom tidligere erfaringer og sammen med andre mennesker skapes og utvikles vår forståelse av virkeligheten (Harste og Mortensen, 2000; Bugge, 2005). Hverdagskunnskapen må systematiseres gjennom vaner, prinsipper og regler, men det finnes ingen formelle regler som forteller deg hvordan du skal leve din egen hverdag. Det betyr at regler overføres ukritisk fra andre sosialiseringssagenter, og over til egne situasjoner (Bugge, 2005:20-21). Forbilder kan fungere som slike sosialiseringssagenter, og gjennom å forske på positive og negative forbilder kan vi lære mer om hvordan vi strukturerer vår forståelse av verden.

Denne oppgaven er altså påvirket av fenomenologisk tankegang ved at den tar for seg kvinners *fortolkninger* av kvinnelig ideal. Under samtalene med kvinnene jeg intervjuet, og den påfølgende analysen, har ikke fokuset lagt på å finne noen "sannhet" om kvinnelige idealer. Dessuten, ut ifra fortolkende og fenomenologisk tankegang, så finnes det ikke et "ekte" feminint ideal. Jeg har i stedet, ved hjelp av åpne spørsmål om kvinnelige forbilder og negative forbilder, forsøkt å se nærmere på kompleksiteten og mangfoldigheten i kvinnenes beskrivelser av andre kvinner de ser opp til eller ned på. Fenomenologien går i stor grad ut på å se på "selvfølgelighetene" i livet, og gjennom dette lære mer om ideologier, forestillinger, verdier, ritualer, symboler og atferdsmønstre (Bugge, 2005:17).

2.3 Simone de Beauvoir og kvinnelighet

Den franske filosofen og forfatteren Simone de Beauvoir (1908-1986) regnes som grunnleggeren av den feministiske fenomenologien. I det berømte verket *Det annet kjønn* (1949/2000) skriver Beauvoir om kvinner og kvinnelighet i kropp, historie, husarbeid og arbeid, ekteskap og morskap. En hel seksjon av boken er dedikert til kvinnelighet i myter, hvor hun presenterer og analyserer diskurser rundt rollemodeller, idealer og antiidealene innenfor feminitet gjennom historien (ibid). Dette er, blant andre, en klar indikasjon på hvordan myter, rollemodeller og idealer er svært viktige for feministisk fenomenologisk forskning, i tillegg til levd erfaring.

Hun tar utgangspunkt i konkrete, levde erfaringer når Beauvoir reflekterer omkring kvinner og kvinnelighet. Sara Heinämaa (1999) argumenterer for at Beauvoirs påstand om at kvinner er det annet kjønn er ikke for å forklare kvinners underordnede plass i samfunnet eller forsvare deres rettigheter. I stedet presenterer de Beauvoir en fenomenologisk beskrivelse av en virkelighet som heter "kvinne" (ibid:115).

Så ethvert menneskelig hunnkjønnsvesen er altså ikke nødvendigvis kvinne; hun må delta i kvinnelighetens mystiske, truede virkelighet (Beauvoir, 1949/2000:33).

Dette sitatet finner vi tidlig i *Det annet kjønn* etter en diskusjon om hva denne virkeligheten som heter kvinne egentlig er. Finnes det å være kvinne? Hvordan finnes kvinnelighet? Meningen bak å stille disse spørsmålene er ikke å konstruere feminitet som en objektiv virkelighet som eksisterer blant oss, men å utforske den ontologiske betydningen av det å være kvinne. Sitatet over viser at hun introduserer et skille mellom biologisk kjønn, feminitet og det å være kvinne. Å være biologisk kvinne er ikke nok til å faktisk være en kvinne, for å bli en kvinne er man avhengig av den diffuse kvaliteten som er feminitet (Heinämaa, 1999:122) Spørsmålet videre blir da, hva er feminitet? Men igjen holder Beauvoir fokuset på den ontologiske forståelsen av feminitet, og spør heller hvordan eksisterer feminitet? Beauvoir presenterer noen alternativer; er feminitet et

produkt av fantasien eller en ideell virkelighet? Er det en modell eller et mål for hvordan kvinner skal oppføre seg (ibid:12)?

Beauvoir skriver altså ikke om å være kvinne i seg selv, men beskriver "den felles bakgrunn som enhver kvinnelig eksistens springer ut av" (Beauvoir, 1949/2000:323). Dette kan tolkes essensialistisk, som er troen på at det finnes to kjønn og kvinner har en iboende essens i kraft av deres kjønn som skiller dem fra menn. Men Beauvoir avviser dette ved å understreke at femininiteten må forstås som noe dynamisk og fleksibelt (Heinämaa, 1999:123). Det er denne vage og dynamiske feminiteten, men i vår samtid, jeg prøver å utforske i denne oppgaven. Jeg innledet oppgaven med å si at Beauvoir berømt la frem at "man fødes ikke som kvinne, man blir det" (Beauvoir, 1949/2000:327), og gjennom å intervjuer kvinner om deres forbilder og negative forbilder får vi kunnskap om hva kvinner vektlegger og vurderer, og på den måten en innsikt i hvordan kvinnene i denne studien forstår og produserer kvinnelighet.

I arbeidet til Beauvoir finner vi en radikal problematisering av vår forståelse av blant annet det å være kvinne, kvinnelighet, kjønnshierarki og kroppslighet, og disse tankene lener jeg meg på i mitt videre arbeid med feminitet og kvinnelige idealer.

For å forstå fenomenet kvinne i lys av Beauvoir, er det også nødvendig å gå nærmere inn på hvordan de Beauvoir forstår kroppen i sine tekster.

2.4 Kroppen som situasjon

"Kroppen er ikke en ting, den er en situasjon, den er vårt grep om verden og en skisse av våre prosjekter" hevder Beauvoir (Moi, 2000:26). At kroppen er en situasjon er et av Beauvoirs mest berømte utsagn, og går ut på at man ikke bare kan se på kroppen sin som et objekt. Litteraturviteren Toril Moi forklarer i boken *Hva er en kvinne?* (1998) at Beauvoirs situasjonsbegrep hjelper oss å forstå kjønn og kropp uten å måtte opprettholde den problematiske dikotomien mellom biologisk kjønn og sosialt kjønn. Hun avviser at biologi ikke er skjebne, men vil samtidig vise hvordan biologi har implikasjoner for kvinnelig eksistens. Det er ikke de biologiske forskjellene som skaper forskjeller mellom kjønn, men det er hva vi legger i disse forskjellene, og hvor viktige vi gjør dem for oss.

Beauvoir kommer fra eksistensialismen, men var i motsetning til blant andre Sartre opptatt av at vilkårene for frihet er forskjellig fra kvinnen til mannen. Beauvoir tilfører et sosialt aspekt, og viser hvordan kvinner og menn ikke har fritt valg på samme måte (Moi, 1995:229). Historiske og politiske forhold har innskrenket mulighetene til kvinner. Et av Beauvoirs hovedpoeng i *Det annet kjønn* (1949/2000) er å vise hvordan en slik forståelse av kvinnelighet og mannlighet gjenspeiles i kulturen (Holte, 2019). Mannen forstås som subjekt og det naturlige, mens kvinnen bestemmes ut fra mannen som noe sekundært og annet: "*Han er subjektet, han er det absolutte; hun er den andre*" (Beauvoir, 1949/2000:36). Beauvoir understreker at kvinnen som den andre er ikke naturlig, men forståelser som vi er sosialisert inn i og videre internalisert.

Beauvoir sier blant annet "*Intet felleskap definerer seg noen gang som Den ene uten umiddelbart å sette opp Den andre overfor seg. Det er nok med tre reisende som tilfeldigvis sitter i samme kupé for at alle de reisende blir litt fiendtlige til "andre"*" (Beauvoir, 1949/2000:37). Både kvinner og menn er derfor med å opprettholde og reproducere disse patriarkalske forestillingene om kvinnelighet (Egeland m.fl., 2008), og i kjønnsstudier er det vanlig å kalle dette for **å andregjøre noen**.

2.5 Idealer, anti-idealer, rollemodeller og levd erfaring

Selv om arbeidet til Simone de Beauvoir sterkt påvirker mine analyser, ønsker jeg å supplere med noen spesifikke teoretiske perspektiver som kan hjelpe meg belyse aspekter ved nåtiden. Her vil jeg redegjøre for de tre temaene for analysekapitelene mine, og se nærmere på dem i lys av Beauvoirs tekster, men også perspektiver fra samtidige forfattere.

2.5.1 Arbeid

Jeg har tidligere vist hvordan Beauvoir (1949/2000) mente at kvinner ble andregjort i samfunnet. Dette er delvis knyttet til at kvinner ikke hadde subjektivitet, og Beauvoir (ibid:569) mente at arbeid er essensielt for å oppnå selvstendighet, og selvstendighet er essensielt for å bli forstått som et subjekt i samfunnet. Kvinner, akkurat som menn, trenger erfaring med noe eget, et arbeid, prosjekt eller lignende, og de trenger egen inntekt. Arbeidsmarkedet i dag ser helt annerledes ut enn da Beauvoir levde, og kvinners yrkesaktivitet har økt drastisk. Likevel ser vi at forståelsen av at det er kvinner som har hovedansvaret for barn og hjem henger fortsatt igjen, selv om det i dag er toinntektsfamiliestruktur som er vanlig. I forskning er det vist til forskjeller i menns og kvinners tanker om egen innsats i organiseringen av hjem og familieliv. Kvinnelige toppledere mener at deres egen innsats er avgjørende i gjennomføringen av egne karriereambisjoner, mens mannlige toppledere mener deres partners innsats ligger til grunn for at de selv kan gjennomføre sine karriereambisjoner (Halrynjo, 2015).

Dagens vestlige samfunn er preget av vektleggingen av individet og individualisering (Giddens, 1991). Denne forskyvningen av kollektivistisk tenkning til individualisert tenkning har også påvirket feminismen og kvinnekampen sterkt. Angela McRobbie bruker begrepet *female individualism*, for å beskrive feminismens gamle målsetninger om bedre forutsetninger for alle kvinner blir i, populærkulturen spesielt, inkorporert i en mer individualistisk diskurs (2004). Kjønnslikestilling blir fremstilt som om det er oppnådd, og det at fokuset rettes mot individet gjør det mindre legitimt å peke på kjønnsulikheter i samfunnet når man forklarer hvorfor man ikke har oppnådd profesjonell suksess.

Med en individualisering av samfunnet følger også et ideal om selvrealisering. Man blir sett på som selv ansvarlig for å bygge sitt eget liv (Baumann, 2000), og arbeidsmarkedet har blitt like mye en arena for denne selvrealiseringen som det er en måte å tjene penger til livets formål. Dette har ført til at det tradisjonelle skillet mellom arbeid og lek har endret seg. Ved at lek (*play*) og arbeid (*labour*) blandes sammen har blant annet begrepet *playbour* oppstått (Kücklich, 2005). Catherine Archer (2019) bruker dette begrepet for å beskrive mamma-bloggere i Australia.

Jeg bruker dette begrepet når jeg omtaler personer som lever av å være influenser her i Norge. Jeg har skrevet om hvordan influenseryrket går ut på å skape et «bestevenn»-forhold til følgerne sine, og selge påvirkningskraften som kommer med dette forholdet for kommersiell vinning (Steinnes og Teigen, 2021). Flere av disse influenserne er kvinner, og McRobbie (2004) har vist at kommersialiseringen og individualiseringen av samfunnet har ført til at figuren "suksessfull kvinne" og ideen om rollemodeller er bærere av spesifikke nyliberale verdier. Den suksessfulle kvinnen trenger ikke feminismen, fordi hun er allerede sterk, vellykket og likestilt (Werner og Nordstrøm, 2013), men innenfor en nyliberal og individualistisk logikk.

2.5.2 Kropp

Vi lever i et samfunn hvor estetikk vektlegges i stor grad. "Vi lever i en øyets kultur som utsettes for industrielle mengder med bildeflater. Dette definerer også forholdene mellom mennesker. Vi ser mer enn vi kjenner og tar på. Vi forholder oss til hverandre gjennom betraktende blikk: Dypt og grunnleggende overfladisk" (Skårderud, 2000:8). Økningen i bruk av sosiale medier gjør at man får større innblikk i andres liv, og da spesielt utvalgte øyeblikk som er laget for å vise personer på spesifikke måter.

Courtney Martin (2007) skriver i sin bok *Perfekte jenter, magre liv* at sammenlagt har det kroppsbildet kjendiser konstruerer og sprer gjennom sosiale media en stor innvirkning på måten vi oppfatter vår egen kropp og utseende. Dette er ikke fordi vi er lettpåvirkelige eller naive, men rett og slett fordi vi er menneskelige. Uansett hvor gode vi er på å tolke mediene, så vil de ha en effekt på oss (ibid 2007). At en stor overvekt av kjendisene og influenserne som unge kvinner ser daglig forfekter dette veldig spesifikke kroppsidealet, har en direkte innvirkning på hvordan de dømmer sin egen kropp. Umberto Eco, som ikke var en feministisk forsker, men en kjent professor innenfor semiotikk har skrevet to bøker, *On Beauty: History of a Western idea* (2004) og *On Ugliness* (2007). I bøkene viser han hvordan skjønnhet og stygghet har endret seg gjennom tidene. For eksempel er i dag tynnhet tett forbundet med skjønnhet, men det har ikke alltid vært slik (Eco 2004).

Naomi Wolfs har skrevet om kvinnelige skjønnhetsidealer i *Skjønnhetsmyten* (1991) og viser hvordan disse kan føles hemmende og innskrenke individets autonomi. Wolfs tese er at alle generasjonene siden 1830-tallet har vært nødt til å slåss med sin egen utgave av skjønnhetsmyten. Ved å stille beinharde skjønnhetskrav, enten det er 1940-tallets Marilyn Monroe, 1990-tallets Kate Moss eller nåtidens Kim Kardashian, og straffe de som ikke innretter seg etter skjønnhetsnormene, holdes kvinner nede og deres potensiale i sjakk. Dette er fordi det får kvinner til å fokusere på hvordan de ser ut, noe som ødelegger selvtilliten deres og tvinger dem til å bruke mye energi på "skjønnhetsarbeid". Skjønnhetsarbeid er tiden og energien som blir investert i å presentere utseendet sitt på en måte som er i tråd med samfunnets skjønnhetskrav (Tassinari og Arun, 2021). Eksempler på dette er manikyrer, frisørtimer, hudpleie og sminke. Kvinner bruker generelt mer tid på dette enn menn, på grunn av at presset til å se ut på en spesifikk måte er større for kvinner (ibid).

Wolfs poeng er at skjønnhetsidealer fungerer som patriarkatets kontrollmekanisme i undertrykkelsen av kvinner.

Beauvoir døde mange år før første sosiale media plattformen ble lansert, men det sies at ønsker om forandring av kroppen for å oppnå tidens skjønnhetsidealer er et fenomen like gammelt som menneskeheten selv (Engelsrud, 2006, Eco, 2004, Eco, 2007), og jeg mener Beauvoirs tanker om dukken kan overføres til bilder man ser på sosiale medier. Beauvoir sammenligner kvinner med dukker. Jenter kjenner seg igjen i dukken hun leker med som barn. Den blir kledd opp og blir gjort pen, men dukken ikke har noe å si selv. Gjennom å leke med dukken lærer hun å objektivisere seg selv, akkurat som kvinner er objektiviserte i kultur (Beauvoir, 1949/2000).

Ifølge Beauvoir, er det å gjøre kvinnen til erotisk objekt en del av det som holder henne undertrykt. Beauvoir mener at dette i prinsippet gjelder alle kvinner. Selv en kvinne som

forblir ugift vil være holdt til samfunnet sin standard gjennom utvendig press. Alt dette er med på å vedlikeholde objektiviseringen av kvinner. For å bryte ut av dette må kvinner erkjenne at disse sosiale normene er konstruksjoner. Bare da, ifølge de Beauvoir, kan kvinner oppnå frihet (ibid).

2.5.3 Morskap

Til tross for de store endringene som har skjedd i vestlige samfunn de siste seksti årene (LeGates, 2001), kan forventningen om å bli mor fortsatt forstås som et "kulturelt imperativ" (Ravn, 2005). Det er ikke bare en mulighet kvinner har, men det oppleves naturlig og sosialt selvsagt (Ravn og Sørensen, 2007; Ravn og Lie, 2013). Man trenger ikke forklare hvorfor man ønsker å bli mamma, men de kvinnene som velger vekk barn må stadig forsvare valget sitt. I Norge oppgir de aller fleste menn og kvinner at de har lyst til og ser på det som sannsynlig at de en gang i løpet av livet kommer til å bli forelder (Ellingsæter og Pedersen, 2013; Lyngstad og Noack, 2005; Lie og Ravn, 2013).

Dette kulturelle imperativet er likevel kjønnet, hvor forventningen om å få barn er sterkere for kvinner enn for menn. Toril Moi bruker begrepet «moderlighetsideal» for å beskrive denne kjønnsdimensjonen, og hevder at denne gjennomsyrrer det norske samfunnet (Moi, 2004). I "Å si nei til meningen med livet?" peker kulturforsker Tove Ingebjørg Fjell (2008) på sammenhengen mellom det å føle seg som en ekte kvinne og det å føde barn. Antropologen Tine Tjørnhøi-Thomsen har blant annet vist at ufrivillig barnløse kvinner i større grad forbinder infertilitet og ufrivillig barnløshet med tap av kjønnsidentitet (Tjørnhøi-Thomsen, 1998:83). Reproduksjonens tokjønnete karakter kan forstås som utgangspunktet for kulturelle forståelser av forskjellene mellom kvinner og menn (Solheim, 1998) og det har derfor opptatt feministiske tenkere mye gjennom tidene, inkludert Simone de Beauvoir.

Beauvoir så på kvinner som undertrykt gjennom sin reproduksjonsevne, samtidig som seksualitet er viktig for menneskers mulighet til å bli fri. Et viktig skritt på veien til kvinnefrigjøring blir da å skille seksualitet og graviditet, blant annet gjennom prevensjon og abort (Ravn, Kristensen og Sørensen, 2016). Beauvoir forklarer det at mange kvinner frivillig blir mødre og på denne måten "oppgir sin frihet". I tiden Beauvoir levde, forsto samfunnet det som uforenelig å være mor og det å oppnå selvrealisasjon og personlig frihet, gjennom for eksempel arbeid. I dag har dette synet endret seg, men rester av denne forståelsen er fortsatt til stede i samfunnet vårt i dag, og i menneskers bevissthet (Holte, 2019, Seirstad og Kirton, 2015).

Det avgjørende spørsmålet er ikke bare våre biologiske og reproduktive egenskaper, men hvilken mening vi legger i de biologiske forskjellene mellom mennesker. Flere feminister har blant annet kritisert forståelsen av kvinner som underlagt natur, og menn som bygger av kultur og samfunn. Sherry Ortner (1974) klassiske essay "Is female to male as nature is to culture?" tar for seg dette. Hun beskriver hvordan kvinners undertrykkelse ikke er en direkte konsekvens av biologi, men meningen vi ilegger denne biologien. Biologiske forskjeller mellom kvinner og menn kan altså bare forstås som betydningsfulle innenfor rammen av et kulturelt definert verdssystem (Ortner, 1974:73, i Ravn, Kristensen og Sørensen, 2016). I følge Ortner er naturen noe alle samfunn devaluerer og definerer som mindre verdt enn kulturen (ibid).

Med dette teoretiske rammeverket i bakhodet, vil jeg i neste kapittel presentere de metodiske valgene jeg har tatt før, under og etter utførelsen av dette prosjektet.

3.0 Metode

Ifølge Grønmo (2004:28) er en metode "en planmessig fremgangsmåte for å nå et bestemt mål". Målet mitt er å produsere kunnskap rundt et fenomen, og dette fenomenet er positive og negative rollemodeller for kvinner og hva disse rollemodellene kan fortelle oss om kvinnelige idealer. I dette kapitlet vil jeg redegjøre for hvordan jeg har gått frem for å planlegge og utføre dette prosjektet. Jeg starter med å beskrive intervju som et kvalitativt metodevalg, og hvordan jeg rekrutterte til og utførte intervjuene. Deretter hvordan jeg behandlet datamaterialet og videre analyse. Til slutt reflekterer jeg rundt min posisjon som forsker og belyser noen forskningsetiske betraktninger.

3.1 Kvalitativ metodevalg og nytten av intervju

Kvalitativ metode er brukt for å forstå sosiale fenomener ut over det som kan måles i kvantitet eller frekvens (Denzin og Lincoln, 2018:1-2; Thagaard, 2018:15). Kvalitativ forskning ilegger ikke mening til fenomener gjennom telling. Hvor kvantitativ forskning produserer informasjon om omfanget av målbare variabler, kan man bruke kvalitativ metode for å dykke dypere i egenskapene eller karaktertrekkene ved de sosiale fenomenene vi studerer (Repstad, 2007:16; Thagaard, 2018:15). Ved å ta i bruk kvalitativ metode får man verdifull informasjon i form av informantens personlige erfaringer, subjektive refleksjoner og detaljerte beskrivelser av sosiale fenomener.

Det verktøyet som er hyppigst brukt for å samle inn data i kvalitativ metode er intervju (Kvale og Brinkmann, 2012). Dette er også hva jeg har valgt å benytte meg av i dette masterprosjektet. Problemstillingen bør være det som hjelper deg velge hvilken metode du skal benytte deg av (Thagaard, 2018:53). Intervju gir et særlig godt grunnlag for å få innsikt i personers erfaring, tanker og følelser, noe som gjør det til et godt redskap for å besvare min problemstilling (Thagaard, 2018:89) og et ideelt verktøy for en fenomenologisk undersøkelse. Mer spesifikt bestemte jeg meg for å utføre semistrukturerte dybdeintervju. Dette var for å legge til rette for en så naturlig samtale som mulig, med god flyt, anledning til å tilpasse spørsmålene til informantens beskrivelser, og inkludere fordypningsspørsmål om temaer som ikke var planlagt på forhånd (ibid: 91). Som forsker er det mye positivt å hente i å skape en samtalsituasjon som føles fri og tillitsfull, slik at informantene selv kan velge hvordan de ville fortelle om sine opplevelser og erfaringer (Widerberg, 2001). Siden målet for min datainnsamling er å få refleksjoner, meninger og erfaringer rundt et tema, virket det for meg som dette var riktig innfallsvinkel i datainnsamlingen.

3.2 Rekrutteringsprosess og endelig utvalg

"Kvalitative studier baserer seg på *strategiske utvalg*, det vil si at vi velger informanter som har egenskaper eller kvalifikasjoner som er strategiske i forhold til problemstillingen og undersøkelsens teoretiske perspektiver" (Thagaard, 2009:55)

Min problemstilling avgrensner utvalget mitt ned til *norske* kvinner. Her har jeg valgt å ikke være streng under rekrutteringsprosessen, altså jeg har ikke krevd at potensielle informanter skal bevise sin "kvinnelighet" eller sin "norskhet". Hovedargumentet for dette er, i tråd med min sosialkonstruktivistiske og fenomenologiske tilnærming, at det viktige for meg er at informantene følte seg som kvinner, og føler seg norske. Dette ble bekreftet ved at de svarte på en annonse som spurte om norske kvinner. Alle intervjuene ble dessuten ført på norsk, og ingen av informantene problematiserte sitt kjønn før, under eller etter intervjuene.

Jeg ønsket i utgangspunktet kun å intervju unge kvinner. Valget falt da på aldersgruppen 18-22 år. Den nede aldersgrensen ble satt fordi jeg ønsket kvinner som var kategorisert som voksne, men jeg ønsket meg likevel kvinner som var relativt nye i dette voksenlivet. For å få best mulig svar på problemstillingen min ønsket jeg meg informanter som akkurat nå, eller hvert fall veldig nylig, har undret over spørsmålene hvem er jeg og/eller hvem vil jeg være? Når jeg besluttet å ha to aldersgrupper i informantutvalget mitt, ble den andre aldersgruppen bestemt ut ifra den første. Aldersgruppen 48-52 år er akkurat 30 år eldre. Dette gjør at de representerer en helt annen generasjon kvinner, noe som vil belyse problemstillingen min ytterligere, og gi interessante funn. Et aldersspenn på tretti år mellom aldersgruppene betyr at de har forskjellige livserfaringer, noe som vil være verdifullt for oppgaven min. Jeg vil få frem hvilken aldersgrupper informantene tilhører når jeg presenterer sitater i analysen, men det er viktig for meg å understreke at dette ikke er en komparativ studie. Jeg vil derfor ikke fokusere på å sammenligne de to aldersgruppene fortløpende i analysen. Jeg tok dette valget fordi jeg tror perspektiver fra begge generasjoner vil berike oppgaven med en større bredde informanter.

Informantene ble rekruttert semi-tilfeldig. Jeg la ut en notis på to facebookgrupper for kvinner bosatt i Trøndelag, hvor jeg etterlyste kvinner innenfor de to aldersgruppene sammen med en kort beskrivelse av prosjektet mitt. Jeg fikk flere positive tilbakemeldinger fra yngre kvinner. Likevel hadde jeg ikke nok informanter i den eldre aldersgruppen. Dette er nok fordi jeg er nærmere i alder som den yngre aldersgruppen, og derfor når lettere ut til dem fordi vi er medlem i like type facebookgrupper, o.l. Jeg prøvde derfor å be om hjelp fra noen som er eldre enn meg, og spurte om de kunne legge ut samme notis på mine vegne i noen av sine facebookgrupper, denne gangen landbaserte, og dette fungerte.

Endelig utvalg består av fem kvinner i alder 48-52 og fem kvinner i alder 18-22. Disse er gitt fiktive navn som en del av min omfattende anonymiseringsprosess. Når informantene siteres i analysen, vil det bli oppgitt fiktivt navn, og om de tilhører den yngre eller den eldre aldersgruppen.

Informantene kalles derfor:

18 – 22 år: Anne, Beate, Caroline, Dina og Eline.

48 – 52 år: Fredrikke, Gitte, Hanne, Ida, Johanne.

3.3 Gjennomføring av intervju

3.3.1 Utforming av intervjuguide

Før intervjuprosessen kunne starte, måtte jeg utforme en intervjuguide. Den ble til slutt seende slik ut:

Kan du tenke på en kvinne du ser opp til eller kunne tenke deg å være som? Hvem da? Hvorfor?

- Hva ville vært annerledes i livet ditt som kvinne om du var mer lik dem? Gi konkrete eksempler.
- Hvilke spesifikke egenskaper ved denne personen gjør at du ser opp til denne personen? Hva gjør henne spesiell?
- Har du noen av disse egenskapene? Hvordan da?

- Kan du tenke deg når i livet ditt ble slike egenskaper viktige for deg?

Kan du tenke deg en kvinne du IKKE ser opp til eller kunne tenke deg å være som? Hvem da? Hvorfor?

- Hva ville vært annerledes i livet ditt om du var mer lik dem?
- Hvilke spesifikke egenskaper ved denne personen gjør at du ikke vil være som henne?
- Når i livet ditt ble disse egenskapene noe du forsto du ikke vil ha? Gi konkrete eksempler.
- Er det mer OK å inneha disse egenskapene som mann?

Hva er fordelene og ulempene med å være kvinne i dag?

- Hvordan har dette endret seg fra for 20-40 år siden?
- Hvis, ja, hvordan?
- BARE ELDRE INFORMANTER: Har du noen konkrete eksempler fra ditt levde liv hvor du har sett en forandring?

Å legge opp intervjuguiden på denne måten ville oppmuntre informantene til å forklare og forsvare valgene av personer de ønsket å trekke frem. Disse forklaringene, og samtalene som følger, ville danne grunnlaget for empirien jeg ender opp med. Det var også viktig for meg å ikke påvirke begrunnelser informantene hadde for sine svar. Derfor inkluderer intervjuguiden ingen temaer. Jeg spør for eksempel ikke om de ser opp til familiemedlemmer, eller om de ser opp til kolleger. Dette er for at resultatene fra den tematiske analysen jeg utfører skal kunne si noe om temaene som er viktig for informantene. Det er derfor viktig at de selv velger hva de ønsker å snakke om.

Jeg valgte også å gi to spørsmål på forhånd. Dette var for å unngå at informantene blir overrumplet av disse spørsmålene, og ender opp med å svare unngående på dem som konsekvens eller svare det første de kom på. Jeg ønsket å gi informantene tid til å reflektere over spørsmålene. Disse spørsmålene er "Kan du tenke på en kvinne du ser opp til og beundrer?" og "Kan du tenke på en kvinne du ikke ser opp til og ikke beundrer?". Disse spørsmålene ble gitt sammen med informasjonsskrivet i rekrutteringsprosessen, og alle informantene endte da opp med cirka en uke betenkningstid. Et av målene mine i intervjuprosessen var å få informantene mine til å føle seg komfortable og trygge, og jeg mener å gi noen av spørsmålene på forhånd bidro til dette. Informantene mine fikk derfor tid til å forberede seg og reflektere over temaet.

Disse to spørsmålene innledet to av tre refleksjonsdeler i min intervjuguide. Jeg valgte å bruke dramaturgisk oppbygningen av et intervju som anbefales sterkt innenfor kvalitativ forskning (Tjora, 2021:161, Thagaard, 2009:99). Dette er anbefalt for best å ivareta informantens komfort. I grove trekk går et intervju gjennom tre faser. En innledende fase med relativt enkle oppvarmings spørsmål som ikke krever mye refleksjon. Her valgte jeg å variere mellom småprat og enkle spørsmål om informantens bakgrunn. Dette er for at informanten skal slappe av og gradvis bli tatt med inn i intervjusituasjonen, som regel krever et høyere nivå av refleksjon enn vanlige samtaler man holder i hverdagen (Tjora, 2021:160). Når en fin tone og en følelse av trygghet er etablert mellom forsker og informant, kan man komme med spørsmål som krever litt høyere grad av refleksjon. Dette blir refleksjonsdelen av intervjuet (ibid).

I mitt tilfelle fungerte spørsmålene som informantene allerede hadde fått på forhånd som en fin overgang mellom oppvarmings spørsmål og refleksjonsspørsmål, fordi de spørsmålene ikke kom overraskende på. Refleksjonsspørsmål kan likevel føles krevende

ut for informanten, både fordi det kan blir stilt mer gravende spørsmål enn man er vant til av en fremmed person, og fordi man kan komme inn på emosjonelle temaer. Avslutningsvis er det derfor viktig å normalisere situasjonen mellom forsker og informant med avrundningsspørsmål som igjen tar ned graden av refleksjon i samtalen (ibid).

Spørsmålene som endte opp i den ferdige versjonen av intervjuguiden er gjennomtenkt, men jeg ønsket på tross av dette å holde mulighetene åpne for at samtalen kunne flyte slik som informantene ønsket. Årsaken til dette var todelt. For det første ville jeg ikke ta for gitt at informantene ikke hadde refleksjoner og tanker utenfor de planlagte temaene som var relevante for mitt prosjekt. Ved å styre intervjusituasjonen for strengt risikerer jeg å gå glipp av verdifull informasjon. For det andre ønsket jeg å skape en positiv og komfortabel opplevelse for informantene. De ti kvinnene som stilte opp som informanter for mitt masterprosjekt gjør meg en tjeneste, og jeg ønsket at de skulle forlate intervjuet og føle seg hørt og verdsatt. Ved å avbryte informantene mye eller å avvise temaer informantene tar opp, ødelegger jeg opplevelsen av intervjuet som en naturlig samtale med en tillitsfull atmosfære. Dette føles dårlig ut for informantene og denne dårlige følelsen kan gjøre at hun ikke ønsker å dele med meg den informasjonen jeg trenger for å på en god måte svare på problemstillingen min.

Jeg ønsket å teste intervjuguiden på forhånd, både for å se i praksis om den fungerte som tiltenkt, men også for at jeg som forsker skulle få intervjuguiden mer «under huden» slik at det blir lettere å løsrive seg fra den. Ifølge Aksel Tjora (2021) vil en slik modning føre til at man lettere oppnår en komfortabel samtalsituasjon slik som jeg har beskrevet over at jeg ønsker. Jeg utførte testintervjuet med samboeren min. Dette intervjuet ble ikke inkludert i det endelige empiriske materialet. Erfaringen fra testintervjuet var at jeg fikk større bevissthet rundt min rolle som intervjuer, som for eksempel viktigheten av aktiv lytting. Spørsmålene fungerte greit i dette testintervjuet, og ble derfor ikke endret.

3.3.2 Gjennomføring av fysisk intervju

Delvis på grunn av koronasituasjonen og delvis på grunn av geografiske utfordringer ble bare fire av ti intervjuer utført med fysisk tilstedeværelse. Jeg lot informantene selv velge om de var komfortable med å møte meg fysisk. De som ønsket fikk også velge hvor de ønsket å møte meg. Dette var både for å sikre at jeg ikke overskred deres komfortsone med tanke på potensiell covideksponering, men også for at de skulle føle seg så komfortable som mulig i intervjusituasjonen. Et kjent miljø vil bidra til å gjøre informantene tryggere og roligere, noe som kan virke positivt på intervjuets resultater (ibid). Derfor ble to av intervjuene gjennomført på kontorene til Sosiologisk Poliklinikk i sentrum, ett på NTNU Dragvoll campus og ett hjemme hos en informant.

Kvale og Brinkmann (2012) mener at de første minuttene spiller en sentral rolle for å få informantene til å føle på denne tryggheten som er viktig for et fruktbart intervju. Jeg prøvde derfor å gi et godt førsteinntrykk ved å være smilende og imøtekommende, men også fremstå profesjonell. Jeg startet intervjuene med å gi en kort introduksjon av meg selv og prosjektet mitt, samt de formelle rammene rundt intervjuet, som anonymitet, mulighet til å trekke seg fra prosjektet, og tillatelse til å ta samtalen opp på lydbånd.

Som tidligere poengtert var det viktig for meg at informantene følte at jeg var interessert i det de hadde å si. Dette førte til mange digresjoner, men i analysearbeidet jeg ble glad for at jeg tok dette valget, for mange av disse digresjonene ga viktig informasjon. Jeg

opplevde at jo mer informantene fikk snakke uavbrutt, jo mer ønsket de å dele av sine erfaringer. Intervjuguiden virket likevel strukturerte, og hvert nye spørsmål fikk oss «tilbake på riktig spor».

3.3.3 Gjennomføring av digitalt intervju

Digitalt gjennomførte intervjuer var en annerledes opplevelse enn de fysiske. Til sammen var det seks intervjuer som ble utført på Zoom i løpet av høsten 2021. Mange av grepene jeg tok for å sørge for at informanten var komfortabel i de fysiske intervjuene var ikke lenger mulig å gjøre, eller det var mer krevende å utføre det på en naturlig måte. Jeg forsøkte likevel så godt jeg kunne å overføre lærdom fra fysiske intervjuer til digitale. Dette inkluderte for eksempel å bruke videofunksjon, så jeg kunne smile og vise at jeg lytter. Jeg lot også informantene velge tidspunkt å møtes på, så jeg visste at det passet i deres timeplan. Å småprate innledningsvis og avslutningsvis var også mer krevende enn når man er fysisk til stede i et rom sammen, men Kvale og Brinkmann (2012) anbefaler å gjennomføre en "debriefing" etter at intervjuet er over, da det i etterkant av intervjuet kan oppstå en anspenthet som følge av at informanten har delt mye personlig informasjon. I de fysiske intervjuene merket jeg at denne naturlige avslutningen, eller avspenningen, like gjerne kunne være småprat om hverdagslige ting eller dagen videre. I videosamtalene følte jeg det ble mer naturlig å gi ytterligere informasjon om prosjektet, og igjen forsikre informantenes anonymitet.

I alle tilfellene spurte jeg også informantene om det var noe mer de hadde på hjertet, for å skape en myk avslutning på intervjuprosessen. Jeg opplevde alle informantene som positive når intervjuet var over, og jeg fikk flere gode tilbakemeldinger da jeg takket informantene for at de ville stille opp på prosjektet mitt.

3.4 Analyse

Her tar jeg for meg hvordan jeg behandlet empirien etter den var samlet inn.

3.4.1 Omfang

Alle intervjuene varte fra ca. 25 til 55 minutter. Til sammen utgjør dette ca. 204 minutter intervjutid med aldersgruppen 48-52 år, og ca. 227 minutter intervjutid med aldersgruppen 18-52. Disse tallene er basert på lydfiles størrelse, altså medregnet irrelevant småprat før og etter, så ikke helt nøyaktig. Etter transkripsjonsarbeidet ble ferdig, satt jeg igjen med ca. 50 000 ord empiri.

3.4.2 Transkribering

Første trinn i analysearbeidet er å transkribere intervjuene. Transkripsjoner kan forstås som "fortolkende, svekkede, dekontekstualiserte, skriftlige gjengivelser av direkte intervjusamtaler" (Kvale og Brinkmann, 2012). Transkripsjonsarbeidet startet med en gang alle intervjuene var gjennomført, og siste transkripsjon ble ferdigstilt november 2021. Transkripsjon gjennomføres ved at lydopptakene av intervjuet blir spilt av, og hvert ord skrevet ned. Intervjuene ble gitt pseudonymer allerede i transkripsjonsfasen, som et steg i det å sikre anonymitet.

Hvordan transkriberingen utføres avhenger av teoretisk og metodologisk perspektiv, samt hva studien søker å undersøke (Riessman, 2008). I denne studien har jeg benyttet meg av en form for tematisk narrativ analyse, som er en metode som vektlegger hva informantene forteller, altså informantenes meninger, budskap og poenger, og ikke

hvordan de forteller det (ibid). I transkripsjonsprosessen har jeg derfor tatt noen valg som hjelper både meg som forsker og leser å forstå det sentrale i denne studien, nemlig meningsinnholdet i samtalen. Alle intervjuene ble normalisert, altså transkribert på bokmål (Tjora, 2021). Språket til informantene ble "ryddet opp" til en viss grad, hvor grammatiske feil ble rettet opp i og språket gjort mest mulig forståelig. Likevel har fokuset gjennom hele transkriberingsprosessen vært å ivareta det originale meningsinnholdet til informantene.

I neste to delkapitler skal jeg presentere analysegrepene jeg har benyttet meg av. Den kvalitative forskningsprosessen er dynamisk, og det er større mulighet for fleksibilitet enn annen forskning. Dette er en av styrkene til kvalitativ forskning (Thagaard, 2018:16). I denne masteren endte jeg opp med å bruke en kombinasjon av tematisk analyse og narrativ analyse, og brukt dem etter behov i min analyseprosess.

3.4.3 Tematisk analyse

Jeg startet analyseprosessen med å gjennomføre en tematisk analyse av intervjuene mine. Tematisk analyse blir beskrevet av Braun og Clarke (2006) som en metode for å identifisere, analysere og rapportere mønstre eller tema i et datamateriale. Fremgangsmåten for tematisk analyse er å kategorisere og kode all teksten (Thagaard, 2018). Å utvikle koder går ut på å dele opp teksten og merke utsnitt av teksten med kodeord (ibid). Jeg arbeidet induktivt med kodingen, som Thagaard beskriver som å "forankre kodene empirisk ved å utvikle koder som gitt et konsentrert uttrykk for deltakernes erfaringer og handlinger" (ibid:153). På samme måte kategoriserte jeg induktivt, og brukte kategorier som informantene mine selv bruker, som Silverman (2013:235) understreker som viktig. Å kategorisere betyr å gruppere kodene vi har skapt til mer generelle kategorier (Thagaard, 2018). Å jobbe på denne måten lot meg se temaer på tvers av alle intervjuene. Mitt valg om å jobbe induktivt er for å finne de tre temaene som var viktigst for mine informanter når de diskuterte sine rollemodeller, og disse temaene danner grunnlaget for mine tre analysekapitler.

3.4.4 Narrativ analyse

Videre i analyseprosessen har jeg utført narrativ analyse innenfor hvert tema som ble resultatet av den tematiske analysen. Hensikten med en narrativ analyse er å finne narrativ på tvers av intervjufortellingene (Riessmann, 2008). Dette flytter fokuset fra de individuelle informantene til fortellingene samlet. Resultatet er at hvert analysekapittel er delt inn i noen narrativ. Underoverskriftene i kapittelet representerer hvert narrativ.

Narrativ teori har tradisjonelt blitt brukt til å analysere litterære verk, men er i dag nyttig på mange flere områder (ibid), for eksempel intervju. Selv om fortellinger er unike og personlige, kan de fortelle oss ting om samfunnet, det strukturelle, holdninger og oppfatninger. De drar oppmerksomheten mot hvordan livene våre er strukturert av individuelle valg og strukturelle faktorer, kulturelle normer og forventninger. Ifølge Maja Cederberg (2014) så vil individuelle narrativer ofte være trekkende på dominerende diskurser, også om grupper man tilhører. Altså vil narrativ analyse være et godt verktøy for å se på hegemoniske diskurser og forståelser om hva en kvinne bør være. Dette støttes av Riessmann (2008) som beskriver fortellingens nytteverdi i forskning som en måte å formidle en bredere innsikt og forståelse i informantens meningsforståelse (ibid).

Narrativ analyse har spesielt vært nyttig for å koble de tre analysekapitlene sammen, da dette har gjort at jeg kan heve blikket fra hvert av temaene og de tilhørende forskningsspørsmålene, og gjort meg i stand til å svare på den overordnede problemstillingen om kvinnelige idealer med utgangspunkt i rollemodeller for kvinner.

3.5 Ethiske betraktninger og min rolle som forsker

Siden jeg valgte å gjennomføre ganske åpne intervjuer, hvor det var informanten selv som valgte hva hun ville snakke om, kom vi inn på flere temaer som kan være med på å identifisere informanten. Eksempler på dette er arbeidssted, profesjon, bosted, utdanningsinstitusjon, navngitte familiemedlemmer o.l. Alt dette har jeg anonymisert. Dette har ikke hatt noen betydning for analysen, da denne informasjonen ikke har vært relevant. Alle informantene ble garantert anonymitet og ble informert om at prosjektet var meldt inn til Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste NSD (referansenummer: 730819) (Alver og Øyen, 1997:119). Et samtykkeskjema (se vedlegg) med informasjon om prosjektet og min og veileders kontaktinformasjon ble sendt ut via e-post i forkant av intervjuene. Under intervjuene benyttet jeg meg av lydopptak, og alle informantene ble gjort oppmerksom på dette. I tillegg til å spørre om samtykke for lydopptak, gikk jeg gjennom samtykkeskjemaet igjen og understreket for alle informantene at deltagelse var frivillig, og at de kunne trekke seg når som helst.

Det har vært viktig for meg å gjøre mitt ytterste for at informantene var komfortable under hele rekrutterings- og intervjuprosessen. Dette var både fordi jeg ønsket at dette skulle være en hyggelig opplevelse for dem, men også for å skape en tillit mellom oss slik at de kunne fortelle åpent om sine erfaringer (Thagaard, 2013:113). Jeg opplevde at jeg klarte dette med alle informantene.

Likevel vil jeg peke på en forskjell mellom hvordan intervjuene ble utført. Jeg intervjuet to aldersgrupper som er en generasjon fra hverandre. Selv om jeg som forsker teknisk sett faller mellom disse to aldersgruppene, har jeg mye mer til felles med den yngre gruppen. De fleste av informantene i den yngre gruppen var for eksempel studenter. Dette var en positiv ting for intervjuene med de yngre informantene. Denne rollen til felles skapte en sosial nærhet som jeg la merke til økte komfortnivået til informantene betraktelig og fjernet ansenhet ved å fungere som et samtaleemne (ibid). En av informantene påpekte for eksempel at hun ønsket å stille som informant for meg fordi hun selv håpte at folk ville stille opp som informanter når hun skulle skrive masteroppgave. Det virket også som om de yngre informantene stolte mer på at jeg forsto og relaterte meg til hva de sa. Dette ble tydelig gjennom at de eldre informantene oftere viste at de følte behov for å forklare nærmere hva de mente, mens de yngre i større grad lot utsagnene sine stå for seg selv.

Dette gjorde altså at jeg hadde en fordel under intervjuene med de yngre kvinnene, men det gjorde også at jeg prøvde hardere å skape en komfortabel intervjusituasjon for de eldre også. Til syvende og sist tror jeg ikke det påvirket datamaterialet i stor grad, men ifølge Tjora (2021) er det viktig å synliggjøre vår egen rolle og posisjon som forsker. Siden samtaleemnet i alle intervjuene var kvinner, og jeg som forsker også er kvinne, skapte dette en relaterbarhet mellom meg og alle informantene. Selv om jeg ikke tror det er en nødvendighet å være kvinne når man forsker på kvinnelighet, tror jeg det gir meg en ekstra innsikt både i intervju- og analyseprosessen.

3.6 Refleksjoner rundt datamaterialets kvalitet

Det er vanlig å bedømme kvaliteten i kvalitativ forskning ved å se på transparens, troverdighet, pålitelighet og forskerrefleksivitet (Markula og Silk, 2011). Selv om kvalitativ forskning aldri helt kan skilles fra forskerens posisjon, bakgrunn og forståelse, er det viktig at forskeren er bevisst dette, og gjøre rede for det. Transparens handler om dette. Forskeren må forklare detaljert og systematisk hvordan studien er utført, slik at leseren kan sette seg inn i hva forskningsprosjektet har inneholdt (ibid). I dette metodekapittelet har jeg forsøkt å gi et godt innblikk i mine valg og min forståelse, og strebet etter å ha en høy grad av transparens gjennom hele forskningsprosessen ved å beskrive og begrunne mine valg (ibid). Denne transparensen gjør også at troverdigheten til studien styrkes (ibid).

Jeg har også forsøkt å gjøre studien så pålitelig som mulig, altså hvor etterprøvable funnene i studien er (ibid). Resultatene i denne studien er ikke representativt for alle kvinner. Det er heller ikke ment å være en komparativ studie mellom de to aldersgruppene. Styrken med kvalitativ forskning, og mitt datamateriale, er at jeg har hatt mulighet til å gå i dybden på de ti kvinnene jeg har intervjuet. Dette datamaterialet ble beriket med at det inkluderer tankene og refleksjonene til representanter av to forskjellige generasjoner kvinner. Generalisering og overførbarhet er vanskelig å vurdere i kvalitativ forskning (Kvale og Brinkmann, 2015). Funnene i denne studien gjelder bare for disse informantene i denne konteksten, men jeg kan heller ikke utelukke at man kan finne lignende resultater med norske andre kvinner som informanter.

Til nå har jeg presentert teoretisk rammeverk og metode for forskningsprosjektet. De tre neste kapitlene vil bestå av analyse og presentasjon av funn.

4.0 Suksessfulle kvinner i arbeid

Arbeid var et av de tre temaene kvinnene jeg intervjuet reflekterte mest rundt, og derfor temaet for det første analysekapittelet. Informantene fokuserte spesielt på profesjonell suksess når de ble bedt om å forklare hvorfor de så opp til bestemte kvinner. Men suksess i arbeid ble også brukt for å kaste et negativt lys over andre kvinner som ble diskutert. I dette kapittelet tar jeg for meg to "typer" arbeid som ble spesielt dratt frem, og utforsker hvordan informantene forteller om disse to typene kvinner. Dette er kvinner i lederposisjoner, og kvinner som arbeider som influenser. Jeg tar derfor utgangspunkt i disse to gruppene når jeg i dette kapittelet besvarer første forskningsspørsmål:

Hva forteller kvinners meninger om profesjonelt suksessfulle kvinner oss om kvinnelige idealer?

4.1 "Inspirasjon" eller "bitch": positive og negative betraktninger om kvinnelige ledere

Den kvinnelige lederen er noe som snakkes frem av nesten samtlige informanter, på godt og vondt. Hun er representert som sterk, ambisiøs, karrierefokusert og trekkes spesielt frem av de unge informantene som et eksempel på et moderne, feministisk forbilde. Flere av informantene dro frem konkrete eksempler på kvinnelige ledere når de ble bedt om å reflektere over hvilken type kvinne de ser opp til, fra Gro Harlem Brundtland til deres familiemedlemmer. Flere nevner også "leder" som noe mer abstrakt de lar seg inspirere av. Caroline, en av de yngre kvinnene jeg intervjuet, er et eksempel på dette. Hun sier blant annet: "Nå sitter jeg og er angst-meg, men da ser vi for oss leder-meg".

Caroline ser for seg selv i posisjonen som leder for å bli motivert når hun ellers har en dårlig dag. Dette ble beskrevet som en teknikk for å heve sin egen selvtillit, og ble ifølge henne brukt flittig, da hun sliter med psykiske vansker. Å være leder blir fremstilt som det motsatte av når hun føler seg sårbar, dermed blir tanken på å være «leder-meg» en trøst. Dette viser at Caroline ser opp til og blir inspirert av tanken på lederskap. Caroline ser ikke bare opp til kvinnelige ledere og blir inspirert av dem, men hun prøver aktivt å bruke det som en taktikk for å selv høste litt av denne selvtilliten og kapasiteten til en leder. Videre i dette kapittelet skal jeg se nærmere på denne forestillingen om en inspirerende kvinnelig leder.

Beate, en av de yngre informantene, er en av dem som eksplisitt uttrykker at hun ser opp til kvinner som er "dritflink" i jobben sin, og bruker moren sin som eksempel.

Beate, yngre: Også fikk hun seg jobb og klatret den stigen ganske hardt. Men jeg tror også hun har vært borti å bli sett ned på fordi hun er kvinne. Men motbevist dem hardt, da. Hun er dritflink i jobben sin. Og det syns jeg er skikkelig kult. Liksom, kvinnelig leder for en god haug med menn. Det ser jeg også veldig opp til.

Her får vi en forklaring på hvorfor kvinnelige ledere inspirerer informantene. Beate forteller om moren som har tatt en høy utdanning innenfor et mannsdominert yrke, og på tross av dette klatret i rangstigen og endt opp som sjef. Men hva er det med dette som oppleves beundringsverdig for Beate? Det blir understreket at det som gjør det ekstra kult, er at hun er sjef over menn. Beate fokuserer altså på morens møte med et tradisjonelt kjønnshierarki på en mannsdominert arbeidsplass. Hun forteller om en

situasjon hvor moren blir sett ned på fordi hun er kvinne, og beskriver henne som "dritflink" fordi hun motbeviste alle som tvilte på hennes evner og egenskaper på bakgrunn av hennes kjønn.

I lys av bakgrunnsinformasjonen og den tidligere forskningen jeg presenterte i kapittel en, som viser oss at i Norge er kjønnsbalansen i antall ledere svært ujevn, er denne forestillingen svært tilfredsstillende. Det er derfor kanskje ikke så rart at flere av de yngre informantene føler seg inspirert av denne type kvinne som overgår de lave forventningene til kvinner som for eksempel Beates mor opplevde. Ved å understreke at det som er skikkelig kult er at moren er "liksom, kvinnelig leder for en god haug med menn", viser Beate til at det er beundringsverdig at moren snur opp ned på det tradisjonelle kjønnshierarkiet. Men fortellingen hennes gjør lite for å avvikle den. Kjønn står likevel i sentrum når Beate forteller om makt og suksess i arbeidslivet. Fremstillingen av Beates mor som en kvinne som var så "dritflink" at hun klarte å bli leder, presenteres som unntaket som bekrefter regelen.

Både Carolines abstrakte forestilling av seg selv som leder og Beates fremstilling av morens karrierereise viser det å oppnå profesjonell suksess som en svært individuell prosess. Informantene mine tar i bruk et klassisk repertoar av metaforer brukt om kvinnelige ledere (Moratti, S. 2020). Caroline føler hun må overvinne mentale hindre, mens Beates mor "klatret stigen" og overkom eksterne hindre. At ansvaret på å knuse glasstaket ligger hovedsakelig på individuelle kvinner har blitt ekkoet i diskursen rundt kvinner i lederstillinger. Sheryl Sandberg, nåværende Facebook-COO (Chief Operating Officer), sier i sin TED-talk "Why we have too few women leaders" at kvinner ikke viser samme motivasjon til å ta lederroller som menn, og at dette hindrer kvinner i å få dem (Bolsø m.fl., 2018). Ansvaret ligger altså på hver enkelt kvinne, og ikke på samfunnet eller industrien for å skape kvinnevennlige arbeidsplasser og vilkår. Denne måten å ramme inn mangelen på kvinnelige ledere er svært problematisert av feminister, hvorav det for eksempel blir påpekt at i Sandbergs eget firma, Facebook, er hun den eneste kvinnen av de sju øverste topplederne.

Beate forklarer at moren oppnådde sin profesjonelle suksess ved å "klarte stigen hardt" og "motbeviste hardt" alle som forventet at hun skulle føye seg etter forventningene om kvinner. Dette kan tolkes som en maskulin fremstilling av moren, og at denne maskuliniteten er deler av hva som hjalp henne å oppnå suksess. Her forstås maskulinitet og feminitet som symbolske størrelser som ikke umiddelbart henger sammen med kjønn, men som ofte sosialt knyttes til det. Forskning viser en klar link mellom maskulinitet og egenskaper som dominans, selvtillit og kompetanse, og mellom feminitet og egenskaper som varme, empati og relasjonelle ferdigheter (Basow, 1992; Eagly og Karau, 2002).

Også måten Beate forteller om moren på reflekterer et kjønn hierarki. At Beate ser opp til moren, mens menn har sett ned på moren gjennom hennes karriere, viser en slags tatt for gitt sosial rangstige hvor menn blir sett på som å være på toppen, så kommer moren som er en kvinne som har oppnådd profesjonell suksess, også kommer Beate selv, en kvinne som enda er så ung at hun ikke ordentlig har gått inn i arbeidslivet.

Denne maskuline fremstillingen av kvinnelige ledere ble repetert flere ganger av de andre informantene, men i motsetning til Beate, beskrev ikke alle dette som noe positivt. De samme egenskapene i menn og kvinner blir tolket forskjellig, og at dette blir ekstra

tydelig i maktposisjoner. Dette blir også støttet av forskning (Braun, Heilman og Manzi, 2015).

Hanne, eldre: Eller, jeg har faktisk hatt en kvinnelig sjef som var en skikkelig råttass. (...) Så når hun var på sitt verste, så var hun jo helt forferdelig, sant. Men da også, hadde det vært en mann så hadde ingen reagert.

Den kvinnelige lederen Hanne forteller om er en "råttass". Dette er et ord man kunne brukt for å beskrive Beates fremstilling av sin mor i forrige delkapittel også, men her kommer det tydelig frem at Hanne ikke mener det som en positiv egenskap, fordi i neste setning sier hun at hun var "helt forferdelig". Hun sier også at hun er klar over at hun kanskje reagerer sterkere på sin kvinnelige leder nettopp fordi hun er kvinne. Akkurat som Hanne her, er det flere av informantene som problematiserte at skepsisen til den kvinnelige lederen muligens er kjønnet. Hanne påpeker at hun la spesielt merke til sjefen sin "råttass" måte å være leder på fordi hun var kvinne. Vi er altså mer vant til at menn innehar slike egenskaper.

Johanne, eldre: Altså, hun er på en måte knallhard. Hun er veldig påståelig. Det er ikke mulig å rikke henne, sant. (...) Det tenker jeg er jo ingen god egenskap.

Johanne snakker om Siv Jensen, som var, når dette intervjuet ble gjennomført, partileder i Fremskrittspartiet. Selv om Jensen fungerer bare som et enkelt eksempel, men det eksemplifiserer også hvordan egenskaper typisk knyttet til ledelse, som det å være "hard" står veldig i kontrast til de egenskapene som er typisk assosiert med kvinnelig. Kvinner, som "burde være" myke, blir oppfattet som knallharde hvis de går inn i lederroller og oppfører seg deretter. Når en kvinne oppfører seg tøft og hardt på jobb, blir det feil, og kvinnene blir straffet for å "gjøre" maskulinitet på jobben, for eksempel ved å bli kritisert av andre kvinner.

Ida, eldre: Det tror jeg vi damene tror, for vi er opplært med mannlige ledere som er sånn. (...) Da tror jeg nok at vi damene som har kommet opp sammen med denne kulturen tror at det er sånn det skal være, også har vi også begynt med den måten å lede på.

Ida deler en lignende erfaring som Hanne. Hun husker tilbake til en av hennes tidligere kvinnelig ledere, som hun mente hadde lært hvordan man er en leder av de mannlige lederne hun hadde hatt opp gjennom årene. Dette skapte et "skadeskutt forvaltning av kvinnelig lederskap", da egenskapene til en mannlig sjef ikke kan, eller burde, kopieres direkte til en kvinnelig sjef. Når en kvinne oppfører seg tøft og hardt på jobb, blir det feil. Men fra måten Ida forteller om kvinnelige ledere, kan man tolke at det er ikke lederne i seg selv som er problemet, men kulturen som lærer opp kvinnelige ledere i en hovedsakelig maskulin kultur. Om kvinnelige ledere læres opp til å lede på en måte som oppleves som maskulin og "råttass", men så bli straffet for det gjennom sanksjoner og kritikk fra kolleger, skaper dette en umulig situasjon for kvinnelige ledere. Det kan virke som om selv om de yngre informantene ser opp til og beundrer veien opp til lederskap for kvinner, så er det å faktisk stå i en slik posisjon en vanskelig oppgave som fører til mye kritikk fra andre kvinner.

4.2 “Inspirasjon” eller “selvopptatte”: kvinnelige influensere

En annen type arbeid som ble bredt diskutert av informantene, var såkalte influensere. For influensere er kjendisstatusen selve kjernen i virksomheten sin, og denne brukes for å inngå sponsoravtaler og markedsføringsavtaler, som beskrevet i kapittel en.

Selv om tidligere forskning tyder på at influensere oppfattes av unge mennesker som populære, ekte, attraktive og smarte (Freberg m.fl., 2011; Lou og Yuan, 2019), var flere av informantene svært negativt innstilt til de influenserene de diskuterte i løpet av intervjuet. Flere navnga også norske influensere når de ble bedt om å fortelle om en kvinne de ikke så opp til eller beundrer. Fredrikke, en av de eldre informanter, utdyper hvorfor hun ville trekke frem denne gruppen mennesker som et negativt eksempel.

Fredrikke, eldre: Jeg synes de virker altfor selvopptatt. Det er liksom meg og meg og det er min verden. (...) Empati og sympati og alt det der som andre har, jeg synes ikke det finnes snev av empati. Det er meg først, også er det meg nummer to. Ikke sant.

Noe Fredrikke gjør, som går igjen hos flere av de andre informantene som deler tankene sine om influensere, er å snakke om dem som en homogen gruppe. Ved å si “de virker” lar ikke Fredrikke det være rom for at det finnes forskjeller mellom influensere. Dette forsterkes ved at Fredrikke også sier at influenserne ikke har empati, “som alle andre har”, noe som skaper et hardt skille mellom gruppen mennesker hun snakker om, og seg selv og “alle andre”. Dette skillet gjør det tydelig at Fredrikke trekker på kulturelle forestillinger om hvem en influencer er og hva en influencer gjør.

Innledningsvis nevnte jeg at forskning tidligere har vist at vi oppfatter influensere i et ganske positivt lys, noe jeg ikke kjenner igjen i mine analyser. Dette kan ha en forklaring i at forskningen til Freberg (m.fl.) er gjort i en amerikansk kontekst. Amerikansk kjendiskultur er annerledes enn her i Norge, selv om vi selvsagt er svært påvirket på grunn av Hollywood sin plass i vestlig kulturhistorie. I Norge står også janteloven sterkere, og forskning viser for eksempel at uttrykk for stolthet er noe som blir tolket forskjellig i Norge og i USA (Bromgard, Linn og Trafimow, 2014). Det er derfor ikke overraskende at dette er noe Fredrikkes utsagn reflekterer sterkt. Hennes kritikk mot influensere er sentrert rundt det å være for opptatt av seg selv. Når Fredrikke forteller at hun opplever at influenseres prioriteringsliste er “det er meg først, også er det meg nummer to” og fremstiller dette som en negativ ting, antyder Fredrikke at disse kvinnene som er influensere ikke burde sette seg selv på første plass i sitt eget liv.

Fredrikkes kritikk mot selvcentrerte influensere kan også ha bakgrunn i at influencer slik vi ser dem i dag er et ganske nytt fenomen. Som utbrodert i kapittel en, 1.2.1 arbeid og kapittel to, 2.5.1 Arbeid, er oppmerksomhet rundt seg selv en stor del av arbeidet til en influencer, og Fredrikke, som er i den eldre aldersgruppen, er kanskje ikke vant til den typen arbeid. Videre beskriver hun dem også som “bloggere eller realitystjerner”, noe som kan tyde på at hun ikke tar influencermarkedsføring på alvor, da blogging og realityopptreden ofte bare er en del av det å være en influencer. Men det er ikke bare de eldre kvinnene jeg intervjuet som kommer med lignende kritikk. Dina, en av de yngre informantene, fokuserer også på oppmerksomhetsaspektet ved arbeidet som influencer.

Dina, yngre: Altså, man ser at karrieremessig kan det funke. Du får PR, du får oppmerksomhet og penger, sikkert, på en eller annen måte. Men er det en sånn

person man vil være? Det er ikke helt, jeg syns hvert fall det er forkastelig moralsk.

Dina snakker her om en spesifikk influenser som har vært med på et realityprogram som startet karrieren hennes som influenser. At denne influenseren fikk PR og oppmerksomhet fra dette programmet er et faktum, og hun har i dag 137 000 følgere på Instagram. Kjernen av kritikken fra Dina går på at denne influenseren fikk spesielt mye oppmerksomhet rundt en episode av programmet hun var med i, hvor hun i en krangel kalte en av de andre deltagerne "stygg og feit". Dina antyder at det kanskje var en kalkulert beslutning for å skape blest rundt seg selv, og som Dina påpeker fungerte det karrieremessig, da denne personen vant en Gullrute i kategorien "beste deltager" for denne TV-opptredenen (Pedersen 2019), og dermed kickstartet sin karriere som influenser.

Kjernen i kritikken fra både Dina og Fredrikke virker å være egoisme. Begge to beskriver hensynsløse kvinner som "gjør alt" for å skaffe seg oppmerksomhet og penger, uten å tenke på andre. Anne presenterer en årsaksforklaring på dette. I likhet med Fredrikke og Dina snakker Anne, en av de yngre informanter, om influensere og kritiserer dem på samme grunnlag. Anne kaller dem for "giftige folk". Likevel svarer hun Jaqueline Hill, en amerikansk influenser, når hun blir bedt om å gi et eksempel på en kvinne hun ser opp til. Jeg spør hva som skiller Jaqueline fra de giftige influenserne, og svaret hennes er at Hill har en hensikt med sin tilstedeværelse i offentligheten. Hun spesialiserte seg innenfor sminke, og ifølge Anne gir dette henne en legitimitet som mange andre influensere ikke har. Her forteller Anne om Jaqueline:

Anne, yngre: Jeg tror hele verden hennes raste sammen på det tidspunktet der. Og folk var så slemme. Så hvis man gikk inn på kommentarer og sånne typer ting, det var så mye stygt (...) det var ille. Men hun kom seg tilbake. Jaqueline Cosmetics er oppe og går i 2021, og har hatt, etter den katastrofen der har hatt en, to, tre, fire suksessfulle lanseringer. Og ikke flere sånne katastrofeopplegg. (...) [Jaqueline Hill] startet fra ingenting, fra å jobbe på Mac Cosmetics i Florida der minstelønnen er så dårlig at man ikke har råd til å kjøpe mat. Til å, på en måte, blir influencer med to millioner følgere på youtube, som var mye den gangen. Og ha store branddeals der man for en video kunne ta en million dollars.

På grunn av den tette kontakten på sosiale medier kan influenseren ofte oppleves som en nær venn. De som følger influensere på sosiale medier kjennetegnes gjerne av stor dedikasjon, tillit og hengivenhet til influenseren (Ding m.fl., 2015) Dette sosiale fenomenet hvor individer knytter seg til kjente personer kalles for parasosialitet (Hartmann og Goldhoorn, 2011). Det å oppleve en slik parasosial relasjon til en influenser gjør at følgeren oppfatter influenseren som mer troverdig, noe som igjen øker tilliten til produktet influenseren selger og følgers intensjon om å kjøpe det (Louma-aho m.fl., 2020). Anne forteller med stolthet om de fire suksessfulle lanseringene til Hill etter fiaskoen, og det er ikke vanskelig å tenke seg at hun selv har kjøpt produkter fra Hills merke for å støtte Hill. Anne beskriver også at videoene Hill postet på sin Youtube-kanal var en stor trøst for henne da hun gikk gjennom en vanskelig periode. Fra dette kan vi tolke at Anne opplever en "bestevenn"-relasjon med Hill, som introdusert i kapittel 2.5.1 Arbeid (Steinnes og Teigen, 2021).

Siden sminke spiller en så viktig del i Annes holdning til Hill, kan det tolkes som at det som skiller Hill fra de andre influenserne som Anne har beskrevet på en negativ måte, er fordi hun *gjør noe*. For Anne har Hill høy *contextual credibility* (Dada, 2017), som viser til hvor mye man stoler på at influenseren vet hva han eller hun snakker om når han eller hun prøver å selge produkter. Hill har basert sin digitale tilstedeværelse rundt interessen for sminke, og dette gjør at Anne og de andre følgerne til Hill stoler på hennes mening og ekspertise knyttet til klær.

Fordi *contextual credibility* er en viktig del av hvor stor påvirkningskraft en influencer har, er det vanlig å være influencer innenfor et felt eller område, men da vil også influenserenes *reach* (Dada, 2017), altså hvor mange personer man når ut til, minskes, fordi følgere gjerne er interessert i dette feltet. For personer som ikke er interessert i feltet, kan influenseren da være helt ukjent. Men for de influenserne med størst *reach* er å holde seg innenfor en nisje mindre viktig, og allmenn oppmerksomhet er viktigst. Det å holde seg relevant og kjent er et viktig moment for både kjendiser og influensere, noe som gjør at såkalte "kjendisprogrammer" er blitt mer og mer vanlig. Maskorama, 4-stjerners middag, 71 Grader Nord Kjendis, Mesternes mester, Camp Kulinaris, Kompani Lauritzen, Farmen Kjendis og Sofa er noen få eksempler på dette. Dette er TV-programmer med et realitymoment hvor kjendiser er deltagere. Det er ofte de samme profilene som deltar på alle sammen, noe som igjen øker deres kjendisstatus. En vanlig kritikk mot influensere, som også informantene ekkoer, dreier seg ofte om «opphavet» til influensere. De som ikke er innenfor en nisje, men som er mer allment kjent, får ofte kritikk for å ikke ha en legitim grunn til å være kjent. De er bare "kjent for å være kjent".

Hvis vi forstår kritikken fra Dina og Fredrikke i samme lys, så kan vi se at kritikken mot dem som egoistisk, pengegrisk og selvopptatte kommer fra at de ikke har noe konkret «grunn» til å være influenser, eller svak *contextual credibility*. Dinas eksempel på en influenser som ble kjent ved å si slemme ting i en krangel på TV, viser at det ikke er nok. Det kan virke som at å være kjent fordi man er kjent ikke er legitim nok grunn til at influensere "får lov" å oppta denne plassen i offentligheten. Dette kan sees i lys av Beauvoirs teorier om andregjøring. Hva sier dette om kvinners plass i offentligheten og samfunnet? Hill inspirerer Anne fordi hun fortjener plassen sin som influenser ved å gi en tjeneste gjennom å lære bort sminketips, mens influensere som har bygd seg opp en følgerskare, men ikke har en spesifikk tjeneste å tilby, mottar kritikk og blir stemplet som egoistisk og selvopptatt.

Anne starter suksesshistorien om Hill med å fortelle om hvordan Hill har slitt med psykiske vansker, som angst og depresjon. Dessuten ser vi fra dette sitatet at Anne opplever Hill som noen med «så dårlig lønn at man ikke har råd til å kjøpe mat». Å beskrive denne situasjonen som et eventyr med en lykkelig slutt, er en veldig individualistisk og meritokratisk måte å se på situasjonen. Dette blir ekkoet i kritikken til Nancy Fraser (2009), som mener feminismebevegelsen har beveget seg fra å kjempe mot kapitalisme til å aktivt støtte den. Vi kan her trekke linjer til Beates fortelling om moren, som på egenhånd klatret karrierestigen og endte opp i lederstilling. Ansvarer blir flyttet fra den kollektive kvinnekampen til den individuelle kvinnen, og med dette skjules de strukturelle problemene i arbeidslivet som gjør at Hill fikk lønninger hun ikke klarte å leve av, og sektoren som Beates mor jobber i har så kjønnsubalanse at det er påfallende at Beates mor fikk en lederstilling der.

Anne legger også vekt på et stort tilbakeslag Hill opplevde tidlig i sin karriere. Narrativet blir beskrevet som at på tross av et litt vanskelig utgangspunkt, en røff start på karrieren, og mye motgang, så har Hill klart å bli så suksessfull som Anne opplever at hun er. Historien om Hill vinkles som en historie om suksess på tross av. Hill har klart å bygge seg opp til en suksessfull influenser, på tross av motgang. Dette skal jeg utforske nærmere i neste delkapittel.

4.3 “Å klare seg på tross av”: narrativet om overlevende

Gitte gir oss enda et eksempel på dette. For Gitte er det viktig å presisere at Jolie gjør noe. Hun forteller at hun ikke bare en skuespiller, men en godt betalt skuespiller med lang merittliste. På den måten viser hun at hun mener at Jolie har gjort seg fortjent til suksessen hun nå opplever.

Gitte, eldre: Jeg er mektig imponert av den damen. Hun er jo den best betalte kvinnelige skuespilleren i Amerika, holdt jeg på å si, og hennes merittliste er så lang, og på, til tross, da, for at hun har denne lidelsen, så, nei, vet du hva, henne er jeg søkkimponert over. Ja.

Hun snakker om Jolies bipolar diagnose, og dette legges frem av Gitte som noe Jolie har måtte overkomme. Gitte mener at *til tross for* et vanskelig utgangspunkt så har Jolie oppnådd suksess. Ut ifra dette sitatet kan vi lese at Jolie nyter den samme økonomiske gevinsten og PR-en som de andre influenserne som er diskutert, men Jolie blir ikke holdt ansvarlig for dette. Faktisk er det å være den “best betalte skuespilleren” en stor bragd, noe Gitte forteller oss at hun er mektig imponert over.

Denne vinklingen fant jeg igjen i flere av informantenes historier. Kvinners suksesshistorier ble svært ofte understreket med at kvinnen måtte overkomme noe vanskelig, nesten som om suksessen ikke kan regnes som legitim hvis den ikke er kjempet hardt for. Dette støttes opp av kritikken mot influenserne, som ble beskrevet som at de oppnådde økonomisk suksess og kjenthet “for lett”.

Her forklarer Beate hvorfor hun ser opp til en kvinne i livet sitt. Det at kvinnen Beate forteller om knakk ryggen er ikke årsaken til at hun nå er en suksessfull gründer, men det blir likevel fortalt som en viktig del av historien. Dette ble gjentatt i flere av fortellingene om kvinner som ble presentert som forbilder.

Beate, yngre: Og begynte å studere, var ikke for henne, jobbet i barnehage en stund, prøvde å finne ut av livet sitt. Så knakk hun ryggen. Og da begynte hun å se på masse kakevideoer, og nå har hun gründet en bedrift som vokser som bare det og de får sponsorer hele tiden. Det er jo en blanding av flaks og bare stå-på vilje, men jeg synes det er skikkelig kult.

Jeg har valgt å kalle dette narrativet *overlevende*. De to siste eksemplene av overlevende jeg har vist her er en kvinnelig gründer og en skuespiller. Man skulle tro gründeren ville bli beskrevet på samme måte som jeg har vist tidligere i kapittelet at kvinnelige ledere blir beskrevet, altså som knallhard og en råtass. Og man skulle to skuespilleren ville blitt beskrevet som de andre influensere, altså pengegrisk og selvopptatt. Men disse ble beskrevet som hardtarbeidende og som en inspirasjon. I narrativet om disse kvinnene i arbeid kan det virke som at gjennom å overvinne motgang har kvinnene gjort seg fortjent til suksess. Her er det viktig å påpeke at hvorvidt noen av kvinnene faktisk har

hatt motgang er irrelevant. Hva som er interessant her er informantenes opplevelse av kvinnenens bakgrunn, og hva dette gjør med beskrivelsen av dem i nåtid.

Hvis vi ser tilbake på delkapittelet om kvinnelige ledere, så ser vi at de to positive eksemplene på kvinnelig lederskap også er vinklet som en *på tross av*-historier. Moren til Beate klarte å komme seg til en lederposisjon, på tross av å møte motstand i et mannsdominert arbeidsfelt. Det kan virke som om det å overkomme motstand frigjør kvinnene fra kjønnede forventninger. Vi ser det samme i kapittelet om influensere. Anne kritiserte influensere på et generelt grunnlag, men trekker likevel frem Jaqueline Hill som et positivt eksempel. Det som altså gjør at en influenser går fra å være et negativt forbilde til et positivt forbilde er altså det at i Annes øyne så overkom Hill, i motsetning til de andre influenserne, motstand. Hun ble suksessfull *på tross av*.

Hvorfor har så mange av kvinnene jeg har intervjuet formet historiene sine om sine kvinnelige rollemodeller på denne måten? Av dette er det mulig å forstå at motstand, og spesielt å overkomme motstand, er fascinerende for informantene. Er det fordi kvinnene jeg har intervjuet kjenner seg igjen i en slik fortelling, fordi det speiler motstanden de selv har møtt som kvinne i samfunnet? Eller er det fordi kjønnsrollene i dagens norske samfunn ikke har en naturlig plass for suksessfulle kvinner. Ingen av informantene lot kvinnene de forteller om ha en plass som *naturlig* suksessfull, slik som flere studier har vist at vi gir til menn (Brescoll m.fl., 2012). Kvinner må gjøre seg fortjent til plassen som suksessfull. Dette peker mot forståelse i samfunnet som plasserer menn på en naturlig førsteplass, og kvinner på en naturlig andreplass. Kvinner blir, på en annen måte enn menn, straffet for å ta opp «suksessfull» plass i samfunnet, og må gjøre seg fortjent til det.

4.4 Oppsummering

I dette kapittelet har jeg utforsket temaet arbeid ved å se på hva kvinners meninger om profesjonelt suksessfulle kvinner forteller oss om kvinnelige idealer. Ved å bruke begrepet "overlevere" har jeg vist at informantene mine ikke fremstilte kvinners profesjonelle suksess som noe naturlig og selvfølgelig. De to gruppene profesjonelt suksessfulle kvinner som informantene mine snakket frem var "influensere" og "kvinnelige ledere", og begge disse gruppene ble omtalt på en negativ måte. Den eneste måten narrativet om disse kvinnene ble snudd om til noe positivt var hvis de ble fremstilt som "overlevere". Dette narrativet innebar at de suksessfulle kvinnene, som på en eller annen måte hadde overkommet et hinder eller vanskelig situasjon, hadde gjort seg fortjent til den suksessen de hadde oppnådd. De hadde blitt suksessfulle *på tross av*. Denne fremstillingen innebærer implisitt at kvinner som *ikke* har gått gjennom noe vanskelig *ikke* fortjener suksess.

I neste kapittel tar jeg for meg informantenes oppfatning av sin egen og andres kropp i lys av sine rollemodeller.

5.0 Kroppen og fortellinger om utilstrekkelighet

Kropp og utseende er et tema åtte av ti informanter tok opp av seg selv i intervjuene. Dette er i kontrast til studien om rollemodeller som Haugseth (2020) utførte, hvor informantene i liten grad tok opp idealer som kan knyttes til kropp og kroppspress. Dette er nok fordi kropp og utseende var spesielt fremtredende i samtaler om de negative forbildene, som Haugseth ikke inkluderte i sin forskning. Kropp ble spesielt et tema når informantene snakket om medierte forbilder, og spesielt profilerte influensere.

Flere informanter begrunnet hvorfor de valgte å oppgi noen som et negativt forbilde fordi de benytter seg av bilderedigering og kosmetisk kirurgi for å presentere kroppen sin "falskt", og dermed bidrar til et kroppsideal som er uopnåelig for mange. Jeg bruker spesielt meninger om kosmetisk kirurgi som en mulighet til å diskutere hvordan syn på kropp påvirkes av rollemodeller. Influensere Sophie Elise og Isabel Raad ble lagt frem som eksempler. Påvirkningskraften til disse kvinnene ble vurdert som stor, og spesielt unge kvinner var sårbare for å bli lurt til å tro at det er slik kropp naturlig skal se ut. Informantene reflekterte rundt hvordan forbildene presenterer kroppen sin i sosiale media og hvordan de selv blir påvirket av dette.

I dette kapittelet vil jeg derfor ta for meg mitt andre forskningsspørsmål, som lyder som følger:

Hva forteller kvinners meninger om skjønnhetsidealer knyttet til kropp oss om kvinnelige idealer?

5.1 "Det er normalt å slenge dritt om hvordan jenter ser ut": Body shaming

Mange av informantene beskriver en frykt for å bli ansett som uattraktiv. Dina, en av de yngre informanter, beskriver det å kommentere på andre kropp som «et våpen som går på selvtilliten».

Dina, yngre: Det er normalt å slenge dritt om hvordan jenter ser ut (...) Man vet at det er mange som har kompleks med kropp og (...) selv om man prøver å skjule det, så bryr mange seg veldig mye om akkurat det. Feit og stygg, jeg føler det blir veldig mye mer brukt på jenter.

Videre forteller hun her om hvordan hun opplever det som vanlig for kvinner å bli "body-shamet", altså det å kritisere eller kommentere på andres kropp, gjerne på en negativ måte. At Dina sier at dette fører til kompleks rundt sin egen kropp, viser en skam rundt det å falle utenfor kroppsidealene som finnes i samfunnet i dag. "Stygg og feit", som Dina sier, er det motsatte av disse idealene, og hva du derfor ikke vil være. Dina oppfatter det som at mange prøver å skjule hvor påvirket de blir av denne "body-shamingen" og av dette kan vi forstå at det oppleves som skamfullt å ikke klare å se ut som noe som folk forteller deg at du burde se ut som.

Dina poengterer også to ganger at denne normaliseringen av å påføre andre kroppsskam er svært kjønnnet. Dina opplever at det er jenter som i hovedsak er ofre for kroppsskam, noe som skrives frem for eksempel i Courtney Martins (2005) bok *Perfekte jenter, magre liv* og i Susan Bordos kapittel *Reading the Slender Body* i boken *Unbearable weight. Feminism, Western culture and the body* (1993). Her skriver Bordo om hvordan kroppen,

og kroppens vekt, er blitt satt i sammenheng med menneskets emosjonelle, moralske og spirituelle tilstand (ibid:193). Idealet i den vestlige verden er en slank kropp (ibid), og den viser selvkontroll, disiplin og sosial mobilitet. I følge Bordo (ibid) er altså kroppen en viktig sosial markør, og "drittslenging" om kropp går derfor dypere enn utseendet. Ved å skape inn- og utgrupper basert på konformitet til samfunnets standard for skjønnhet, blir utseendet og kropp selve nøkkelen til tilhørighet blant jevnaldrende.

Dinas utsagn viser at skjønnhetsidealene for kvinner er blitt så normaliserte at det føles naturlig å holde kvinner ansvarlig for hvorvidt de innretter seg etter dem eller ikke. Dina forteller videre at hun opplever at presset ikke bare kommer fra kjendiser og media, men at hun opplever at andre mennesker i livet hennes holder jenter ansvarlige for sin kropp og sitt utseende.

Flere av informantene forteller lignende historier, hvor idealene knyttet til kropp har en direkte innvirkning på hvordan de ble behandlet av andre. Gitte, en av de eldre informanter, ser tilbake på tenåringstiden og sier:

Gitte, eldre: Jeg har bestandig vært veldig høy og kraftig bygd og sånne ting. Og i barne- og ungdomsskolen så skulle du være sånn timotei-nett. Sånn at, jeg var en del mobbet, husker jeg. Jeg var, jeg har sett bilder, jeg var ikke stor og tjukk, men sånn er det, jo.

Gitte forteller om sin opplevelse med mobbing på bakgrunn av hvordan hun så ut. Hun sier selv at hun har sett bilder av seg selv fra den tiden, og hun syns ikke hun så «tjukk» ut, bare høy og kraftig bygd. Fra dette kan vi tolke to ting.

For det første trenger man ikke å skille seg veldig ut for å bli "body-shamet". Små avvik fra samfunnets snevre standarder for skjønnhet, som å ha kraftig beinbygning, er nok grunnlag for å bli pålagt kroppsskam. Dette kan vi forstå i lys av Bordos (1993) sammenheng mellom moral og kropp, og Naomi Wolfs (1991) tese om skjønnhetsidealene som en måte for kvinner å forbli kontrollert, selv etter politiske og juridiske rettigheter var oppnådd. I boken *Skjønnhetsmyten* (ibid:12), legger Wolf blant annet frem at «Da kvinnene marsjerte ut av kjøkkenet etter oppløsningen av husmorrollens feminine mystikk, overtok skjønnhetsmyten som den nye kontrollmekanismen». Kommentarer og kritikk av kvinners kropper handler lite om kroppene som blir kritisert, og mye om hvordan skjønnhetsidealene blir brukt som en mulighet til å kontrollere kvinners kropper.

For det andre virker det nesten som om Gitte mener at hvis hun hadde vært stor og tjukk, så hadde mobbingen av henne som barn vært rettferdiggjort. Dette viser hvor internalisert skjønnhetsidealene er hos kvinner. Selv når hun selv reflekterer over hvor sårt det var å bli mobbet for hvordan hun ser ut, så utelukker hun ikke at det er noen kroppstyper som det er forståelig at blir "body-shamet". Dette forsterkes i den siste setningen, hvor Gitte indikerer at å pålegge andre kroppsskam er vanlig, og noe å forvente. Gitte normaliserer mobbingen hun ble utsatt for. Som Dina påpekte prøver mange å skjule kompleksene de har med kropp, så kanskje det er derfor Gitte nedtoner erfaringene sine fra barne- og ungdomsskolen. Likevel er det tydelig at det har gjort et inntrykk, siden hun husker kritikken mange år etter hun fikk den. Dette tyder på at oppførelsen av kroppsskam er noe som setter dype spor i mennesker.

5.2 “Det går nesten ikke an å verne seg mot det”: Sårbarhet for kroppspress

Presset til å rette seg etter samfunnets skjønnhetsidealer kommer ikke bare fra mennesker rundt informantene. Kvinnene jeg intervjuet reflekterte rundt skjønnhetsidealene som blir forfektet av populære influensere gjennom sosiale medier. Flere av informantene oppga spesifikke influensere når de fikk spørsmålet om hvilke kvinner de ikke ser opp til. I en tid hvor vi har tilgang til sosiale medier gjennom hele døgnet hver dag med telefonene våre kan det ytre kroppspresset oppleves som uutholdelig.

Johanne, eldre: Det går nesten ikke an å verne seg mot det, for samme hvor du er, så ser du og hører du, og blir fortalt om den perfekte kroppen, utseendet. Ja, og at de (influensere) har så stor påvirkningskraft. Og det syns jeg er litt skummelt.

Johanne, en av eldre informanter, beskriver en “perfekt”, altså en idealkropp, som vi konstant blir påminnet om eksisterer og er viktig. Ved å bruke uttrykket “verne seg”, kan vi forstå at disse skjønnhetsidealene er pressende og ubehagelige, og noe man ønsker å beskytte seg selv fra. Johanne peker også på influensere på sosiale media som en stor grunn til at vi føler dette presset om å passe inn i snevre skjønnhetsidealer. Dette kalles konformitetspress, og for unge kvinner kommer dette spesielt til uttrykk i forventninger til kroppens utseende. Konformitetspress er det presset kulturen og sosiale normer fører over til enkeltindivider slik at deres meninger, holdninger og atferd skal være mest mulig like (Myers, 2002).

Å beskrive en spesifikk type kropp og utseendet som “perfekt” er noe som blir gjentatt av flere informanter, og dette ordet skal jeg gå nærmere inn på i neste delkapittel.

Elina, en av de yngre kvinnene jeg intervjuet, snakker også om et tydelig kroppspress. I likhet med Dina i foregående delkapittel, tror hun også at “alle” prøver å skjule hvor påvirket de blir av et slikt press. Igjen kan det virke som at det ligger en skam i det å være sårbar for dette presset, selv om det er bred enighet mellom informantene om at det finnes, og at det er brutalt.

Elina, yngre: Han (Ronny Brede Aase, programleder i «Eit fett liv») spør folk om de er opptatt av kroppspress og om de blir påvirket av det. Og alle svarer nei, det tenker ikke de på, men de skjønner at andre blir påvirket. Men jeg tror egentlig at alle blir påvirket. For vi får det så inn med t-skje.

Nesten alle kvinnene jeg intervjuet, både de eldre og de yngre, italesatte denne sårbarheten i løpet av intervjuet. Det oppleves ikke som mulig å bare “velge” ikke å la seg påvirke, fordi presset til å se ut på en spesifikk måte er for sterkt. Skjønnhetsidealet de forfekter var hovedpunktet informantene kritiserte personene de dro frem som negative forbilder på. Opplevelsen av rigide skjønnhetsidealer er allerede så voldsomt, at de kvinnelige influenserne og kjendisene som mater inn i dette presset oppleves nesten som forrædere mot sitt kjønn, som jeg skal se nærmere på i neste delkapittel.

5.3 "Å fremstå som mest mulig perfekt": Kroppspress tatt for gitt
Johanne sier at samme hvor du er, blir du fortalt hvordan du skal se ut. Elina sier vi "får det inn med t-skje". Informantene brukte mye slike vage uttrykk når de fortalte om presset knyttet til utseendet. Det virker som det er vanskelig å konkret sette ord på akkurat hva som konstituerer dette presset. Informantene forteller om et press knyttet til kropp og utseendet som er til stede "overalt", men det er influensere som blir lagt frem som konkret eksempel. Det virker som at influensere på sosiale media blir, for informanter, det største symbolet på skjønnhetsidealer og kroppspress.

Anne, yngre: Du har jo de der folkene i influenserverden, Sophie Elise og Isabel Raad, der alt sammen handler om at man skal ha den perfekte kroppen og det perfekte ansiktet. (...) Det er mange små jenter, som min egen søster, som ser på Kim Kardashian og Sophie Elise, der hennes skjønnhetsidealer formes veldig ut ifra av det (...) Det var om å gjøre å fremstå som mest mulig perfekt.

Anne trekker frem to norske influensere, Isabel Raad og Sophie Elise Isachsen, profesjonelt kjent som Sophie Elise, som negative forbilder. De vestlige skjønnhetsidealene som disse to influenserne forfekter er preget av smal midje, brede hofter og store pupper, solbrun hud og langt, fyldig hår. Anne oppsummerer det som "perfekt", og med dette viser hun oss at hun ikke mener det er nødvendig å spesifisere hva hun mener. Skjønnhet er i utgangspunktet helt subjektivt. Hva som er pent for meg, trenger ikke være pent for deg. Likevel er disse skjønnhetsidealene som Sophie Elise og Isabel Raad forfekter så tatt for gitt at det ikke er nødvendig å forklare hva de innebærer, det er innforstått. I forrige kapittel viste jeg hvordan flere av kvinnene jeg intervjuet opplevde kroppspress og skjønnhetsidealer som påtrengende, og her kan det virke som vi får se effekten av dette. På grunn av at alle har fått de samme idealene knyttet til kropp og utseendet "inn med t-skje", som Eline sier, så er det ikke nødvendig å forklare hva man mener med "perfekt".

Flere informanter gjør det samme, og bruker ordet perfekt når de beskriver disse kvinnene, selv om de snakker om dem i et negativt lys. Johanne, bruker også det å fremstille seg som *ikke* perfekt som en årsak til å se opp til noen. For å beskrive Funkygine, en annen norsk influencer, sier hun "Altså, hun kan fortelle at hun er ikke perfekt". Forskjellen i hvordan disse to influenserne blir sammenlignet ligger altså i fremstillingen av seg selv. Funkygine blir hyllet fordi hun er åpen og ærlig om at hun ikke er perfekt og ikke klarer å innrette seg etter skjønnhetsidealene. På den andre siden blir Sophie Elise og Isabel Raad mislikt fordi de prøver å fremstå "perfekt", ofte med hjelp av både kosmetisk kirurgi og fotoredigering. Når de i tillegg ikke anerkjenner at de støtter opp om et skjønnhetsideal som er umulig for mange å oppnå, er det lett for informantene å legge hele skylden på dem for at skjønnhetsidealene finnes i det hele tatt. De fremstår som årsaken til dette presset knyttet til kropp og utseendet. Jeg vil likevel argumentere for at det at Funkygine og Sophie Elise snakkes frem som motsetninger viser at opphavet til skjønnhetspresset ligger på et høyere nivå enn individuelle influensere. Hvis disse representerer hver sin side av en skala, er denne skalaen i utgangspunktet ekstremt smal. Begge disse kvinnene er tross alt slanke, hvite, unge og med tilsynelatende funksjonsfriske kropp.

Det er forståelig at de som sammenligner seg med dem og ønsker å se ut og leve som dem, føler seg mislykket. Slik sett er det lett å forstå påstander om at hun er et usunt ideal, og da særlig for lett påvirkelige unge jenter, som søsteren til Anne. Anne er ikke første som problematiserer hvordan influensere påvirker yngre kvinner. I 2021 vant Sophie Elise AS en Gullbarbie, som er en ironisk kampanjepris som Redd Barna Ungdom deler ut til aktører som er "best på å få ungdom til å føle seg verst" (Gullbarbie, 2022), blant annet ved å bruke ensidige skjønnhetsidealer og unødvendig seksualisering for å selge produkter.

Dette enorme presset på å innrette seg etter skjønnhetsidealene og faren for å bli straffet for det hvis du gjør det, setter kvinner i en umulig posisjon. Videre i denne analysen vil jeg diskutere forskjellige måter kvinner forhandler med skjønnhetsidealene for å løse dette dilemmaet.

5.4 "Mange skjønner ikke at det er ganske mye risiko knyttet til en sånn type operasjoner": Helserisiko

Elina er den av informantene som tydeligst påpeker noe viktig angående skjønnhetsidealer man ser på sosiale medier, altså risikoen knyttet til kirurgisk modifikasjon av kroppen. Både Sophie Elise og Isabel Raad, som er brukt som eksempler hittil i dette kapitlet, har gjennomgått flere kosmetiske operasjoner, blant annet av nese, bryst og rumpe.

Elina, yngre: Unge jenter ser på opererte rumper og pupper som er, ja, egentlig helt uoppnåelig, da. (...) Det er jo ofte rettet mot yngre jenter, da. Som kanskje også ønsker å se sånn ut, da. Og det er jo veldig, altså, veldig trist, for det er jo en sånn type operasjoner, jeg tror mange ikke skjønner at det er ganske mye risiko knyttet til det. At det er folk som dør når de drar og får rumpen sin operert.

Elina er en av informantene som tar et klart standpunkt mot kirurgisk modifikasjon av kroppen i form av plastisk kirurgi. Som Elina påpeker her, er kosmetisk operasjon potensielt veldig farlig, som i seg selv er et argument for hvor sterkt press skjønnhetsidealene legger på kvinner. Anne viser i et sitat i neste delkapittel at hun er helt uenig i denne fordømmelsen av plastisk kirurgi. Denne risikoen, som Elena påpeker, må oversees av Anne, for at hun skal kunne omfavne det og kulturen rundt skjønnhet og kropp. At logikken om at kirurgi er et legitimt, personlig valg som ikke er påvirket av samfunnet hun lever i ikke skal rakne, må hun forstå kirurgi innenfor veldig begrensede og formildende rammer. Vi kan forstå dette gjennom Lauren Berlants (2011) begrep "Cruel Optimism", som beskriver en situasjon hvor det du tror du trenger for å oppnå suksess eller lykke, faktisk er det som hindrer deg i å oppnå dette. Anne setter sin lit til skjønnhetsidealene. Hun jobber aktivt for å passe inn i disse, og har ikke noe imot å ta i bruk drastiske virkemidler som plastisk kirurgi for å nå dem. Elena sier i sitatet over at hun tror "mange ikke skjønner" hvor farlig plastisk kirurgi er, men i lys av Annes sitat er det mer sannsynlig at hun er klar over risikoen, men velger å ta den for å oppnå det utseendet hun ønsker seg.

Elina, som fordømmer plastisk kirurgi, knytter kosmetisk kirurgi til flokkmentalitet. Hun mener at kvinner som velger å operere seg for kosmetiske grunner ikke tenker på risikoen knyttet til det, og blindt velger å følge strømmen. Det finnes ikke mye ny

statistikk knyttet til kosmetisk kirurgi i Norge, men omsetningen hos private klinikker som utfører slike operasjoner gir oss en indikasjon på at antallet som velger å utføre kosmetisk kirurgi stiger (Finansavisen, 2019). Men hvis det er så farlig, hvorfor lar så mange unge seg overbevise om å ta den risikoen? Det er også mulig å forstå unges ønske om å modifisere kroppen sin gjennom kirurgi som en reaksjon på frykten om ikke å passe inn og ikke å være bra nok som man er. Eksempelvis ga modellen Bella Hadid nylig denne forklaringen når hun innrømmet å ha gjennomført en neseoperasjon som 14-åring (VG, 2020). At denne frykten kan være så sterk at den trumfer den potensielle risikoen for komplikasjoner knyttet til kosmetisk kirurgi, kan forstås av det voldsomme presset som er blitt diskutert i foregående delkapittel.

Det hun har til felles med de andre informantene som uttrykte samme mening, er at de alle pekte på influensere som Sophie Elise og Isabel Raad som opphavet til skjønnhetsidealene. I motsetningen til den individualistiske måten å konstruere sin fortelling på, ser Elena og de andre informantene mer kollektivistisk på det. Sophie Elise og Isabel Raad har et ansvar, som alle andre, til å ta avgjørelser med sine egne kropp og liv som er best for samfunnet kollektivt. Men ved å gjøre influensere som Sophie Elise og Isabel Raad, og andre som føyer seg etter skjønnhetsidealene, til synderne, ignorerer man de overordnede maktstrukturene som presser kvinner til å passe inn i snevre skjønnhetsidealer.

5.5 “Jeg syns ikke at det skal være noe skam bak kosmetisk kirurgi”: Dilemmaer

Som introdusert i forrige delkapittel, har Anne et opponerende syn på kosmetisk kirurgi enn Elina.

Anne, yngre: Jeg syns ikke at det skal være noe skam eller noe bak fillers og kosmetisk kirurgi. Hvis du har lyst til det og du har pengene til det, så hvorfor ikke bare gjøre det da. (...) Jeg har foreldre som er helt imot slike type ting, og nå er jeg i prosessen med å melde meg på Miss Norway konkurransen neste år. Jeg tror definitivt at hvis jeg nå hadde funnet ut at jeg ville ha lip fillers, så hadde jeg gjort det, (...) også hadde mamma og pappa bare kunne dritt og dratt på den fronten der.

Selv om hun er klar over hvor stort presset om å passe inn i et visst skjønnhetsideal er, ønsker hun ikke å stå imot det. Anne snakker om et ønske å delta i Miss Norway, en konkurranse som beskriver seg selv som en skjønnhetskonkurranse. Hun beskriver også et press i livet sitt som konkurrerer mot de skjønnhetsidealene hun opplever at resten av samfunnet forfekter, nemlig foreldrene sin motstand mot kosmetisk kirurgi, lip fillers og andre ting som kan fungere som verktøy til å forandre kroppen sin slik at den blir mer “perfekt”, som hun selv beskriver det.

I hennes øyne er ikke de snevre skjønnhetsidealene motstanderen, eller noe som må bekjempes. Anne behandler heller skjønnhetsidealene som en retning man kan velge å gå. Og at hun går den retningen, handler ikke om at hun har gitt etter for et samfunnsmessig press, men heller at hun selv tar valget om å omfavne dem. Ved å dra frem sin mor og fars misnøye med dette valget, maler også Anne sitt valg om å omfavne skjønnhetsidealene som noe modig. Fordi foreldrene er uenig, fremstår det som et kontroversielt valg. Det er skam knyttet til kosmetisk kirurgi, sier Anne, og velger med

dette utsagnet å ikke legge skam i det å ikke følge skjønnhetsidealene, men henger heller skammen på foreldrenes misnøye.

Det virker viktig for Anne å understreke at dette er noe hun gjør for seg selv, og ikke for noen andre. Dette er veldig representativt for kvinner i «postfeminismens tid», hvor fokuset ligger på kvinners rett til å gjøre hva hun vil, når hun vil, som hun vil. Dette oppsto som et motsvar på feminismens andre bølges fokus på hvor skadelig objektiviseringen av kvinner og kvinnekropper er. Angela McRobbie (2004) sier: "It understands post-feminism to refer to an active process by which feminist gains of the 1970s and 80s come to be undermined" (ibid:1). Hun kaller det faux feminism. Hun sier at feminismens gamle målsettinger og vokabular har blitt resirkulert i en mer individualistisk diskurs, som blir spesielt tydelig i populærkulturen (ibid). McRobbie påstår at det har oppstått et bilde av at likestilling mellom kjønnene er oppnådd, og at vi derfor egentlig ikke trenger feminisme lenger. Vi kan se dette gjennom Foucaults (1979/1999) teori om at kroppen kontrolleres via diskurser om hvordan «den riktige» kroppen bør være. Gjennom disse diskursene underlegges kroppen selvpålagt disiplin uten at ytre tvang er nødvendig, og kvinner overvåker sin egen kropp som et "kroppspanoptikon" (Williams og Germov, 2004). Måten Anne snakker om kosmetisk kirurgi og fillers på viser at hun ønsker å oppnå skjønnhetsidealet, men lener seg på postfeministiske tanker for å rettfærdiggjøre dette for seg selv.

Anne former utsagnet sitt på en måte som viser at hun er klar over skammen som er knyttet til hennes personlige valg, men hun velger å ta sterkt avstand fra denne skammen. Sitatet kan leses som en presisering av at hennes valg, altså hennes rett til å modifisere utseendet sitt, bør tolkes ut ifra en liberalistisk og individualistisk diskurs. Hun utelukker dermed at hennes personlige valg er fordi hun er offer av et tvingende skjønnhetsideal. Denne måten å fortelle om sine egne valg fremstiller henne som en selvstendig, sterk kvinne, som absolutt ikke er en slave av andres anerkjennende blikk. Hun understreker dette med en kraftig avslutning på utsagnet sitt. Anne lar foreldrene sine stå som representanter for skammen, og ber dem om å «drite og dra», noe som understreker hennes posisjon som sterk kvinne som ikke lar seg pille på nesen eller lett bli påvirket av andre.

Kvinnens handlingsrom når det gjelder sin egen kropp og sitt eget utseende skaper et moralsk dilemma i et liberalt samfunn, fordi disse to tankesettene er på mange måter uforenelige. Anne, som både kritiserer skjønnhetsidealets uoppnåelige press til å se "perfekt" ut, men som samtidig ønsker å ha muligheten til å modifisere utseendet sitt, og delta i Miss Norway, er et eksempel på dette. Skal toleransen rettes mot kvinners naturlige kropper, og deres rett til å slippe å føle seg uperfekt og feil fordi de ikke møter et snevert skjønnhetsideal? Eller skal toleransen rettes mot kvinners kroppslige selvbestemmelse, og deres frihet til å gjøre hva de vil med kroppen sin?

Anne har vist til skammen de føler på å modifisere kroppen gjennom kosmetisk kirurgi, og Dina, Johanne og Anne har vist til skammen de føler knyttet til ikke å innrette seg etter samfunnets strenge skjønnhetsideal. Det kan virke som at skam fra flere kanter gir informantene et dilemma i form av "You're damned if you do, you're damned if you don't". Å ikke få aksept for handlingene dine, kan føre til skam og sosial eksklusjon. Informantene opplever at det er et snevert rom for kulturell aksept når det gjelder hvordan kroppene deres ser ut, noe som gjør det enda viktigere å fortelle den riktige historien for å legitimere de handlingene man tar. Løsningen på dette dilemmaet blir å

trekke på den individualistiske diskursen. Man står fortsatt overfor det moralske dilemmaet, men ved å trekke på feministiske og individualistiske tankemåter kan man styre narrativet til noe positivt, og legitimere det i henhold til aksepterte kulturelle verdier.

For igjen å bruke Anne som eksempel. Ved å styre sitt narrativ på den måten hun gjør, unngår de at meningene deres blir tillagt mening som trekker på kritiske diskurser. Individualistisk begrunnelse for sine valg fungerer som et skjold mot fortellinger om seg selv man ikke ønsker å definere seg med. Anne, som ved å fremstå som en sterk og feministisk kvinne, unngår stereotyper rundt kirurgi og missekonkurranser som overfladiske kvinner med dårlig selvtillit, som bukker under for skjønnhetspresset.

Av dette oppstår det et paradoks fordi kosmetisk kirurgi, i den forstand Anne snakker om det, støtter opp om og reproducerer skjønnhetsidealenes press om konformitet. Alle kosmetiske inngrep som influensere som Sophie Elise og Isabel Raad har gått gjennom har hatt som mål om å passe inn i samfunnets standardiserte system for skjønnhet og normalitet. Vi kan igjen her bruke Foucaults (1979/1999) begreper om biopolitikk og selvteknologi for å forklare dette paradokset, hvor estetisk konformitet blir fortalt med individualitet som rammeverk. Individuer i et samfunn disiplineres gjennom normer og idealer, som føles for individet som sine egne lyster, idéer og meninger, men som egentlig er et produkt av bestemte biopolitiske diskurser som bestemmer rammene for hvordan man kan identifisere seg selv. Sett i lys av Foucaults forståelse av makt oppleves ikke skjønnhetsidealene som tvingende, men som noe positivt og viktig i realiseringen av seg selv.

Anne kritiserer influensere som forfekter et skjønnhetsideal hun ikke stiller seg bak, men ønsker å kunne modifisere kroppen sin gjennom kosmetisk kirurgi hvis hun ønsker det. Dette behovet for å kunne si "både og", deres avvisning av dogmer og deres forhandling av selvmotsigelser er ifølge den amerikanske forfatteren Jennifer Drake (1997:104) det som er samlende for postfeminisme. Denne ambivalensen er også kritisert av tidligere forskning som har tatt for seg kvinneidealene i media (Sarromaa, 2010). Kvinner og unge jenter blir bombardert med motstridende signaler fra alle typer media. På den andre siden oppfordres de til å "få en bedre rumpe" og "gå ned i vekt", men samtidig oppfordres de til å være og elske seg selv som de er.

Ved å bruke individualitet som begrunnelse løser Anne det tidligere skisserte problemet om å være "damned if you do, damned if you don't", men dette går på bekostning av muligheten til å kjempe mot de diskursene de er uenige i. Kosmetisk kirurgi vil forsterke og mate inn i et uoppnåelig kroppspress, og selv-objektivering vil forsterke og bidra til objektivering av kvinner. På denne måten havner informantene i et nytt dilemma, hvor løsningen deres blir en del av problemet. Dette gjør også at for å fortelle om sine handlinger i dette individualistiske lyset, så må konsekvensene av handlingene, og handlingene i seg selv, bagatelliseres.

5.6 Oppsummering

I dette kapittelet tar jeg for meg temaet kropp, og sett nærmere på hva unge kvinners meninger om skjønnhetsidealene knyttet til kropp og kjønn kan fortelle oss om kvinnelige idealer. Jeg har sett på informantene mines sårbarhet ovenfor kroppspress, og hvordan andre kvinner får dem til å føle seg rundt sin egen kropp. Som fortsettelse av forrige

analysekapittel om arbeid har jeg fortsatt å utforske influensere som rollemodeller og negative rollemodeller, men fokuserer på hvordan influensere påvirker informantene mines syn på egen og andre kvinners kropp. Influenseres bruk av kosmetisk kirurgi var et tema som opptok mange av kvinnene jeg intervjuet, og som sterkt påvirket hva de syns om influenserne. Samtidig var det en sterk oppfatning om at kvinner bør kunne gjøre hva de vil med kroppen sin. Derfor har jeg også diskutert "you're damned if you do, you're damned if you don't"-dilemmaet som informantene mine havner i.

I det siste analysekapittelet tar jeg for meg informantenes refleksjoner rundt morskap og min analyse av dette temaet.

6.0 Morskap

Gjennom intervjuene som ble utført i dette prosjektet kom det tydelig frem at "det å være en god mor" var en viktig del av vurderingen av andre kvinner og dem selv som kvinne. Den amerikanske skuespilleren Angelina Jolie ble hedret for sin rolle som seksbarnsmor, og flere av informantene dro frem kvinnelige familiemedlemmer når de fikk spørsmålet om hvilken kvinne de så opp til. Dette ble ofte begrunnet med at disse familiemedlemmene var hardtarbeidende, selvoppofrende mødre som tok vare på familien sin. Et eksempel på dette er Hilde, som forteller om mormoren sin, som innehar disse egenskapene. Hun sier "Hun var en fantastisk dame, da. Med voldsomt med omsorg og stilte opp, og, ja, for sine. (...) Så jo da, det er nok en del egenskaper der som jeg har fått også gjennom min egen mor, da, som var datteren." Fra dette ser vi hvordan det å være mor på "riktig" måte læres gjennom generasjoner med kvinner. På bakgrunn av dette har jeg valgt følgende som et tredje forskningsspørsmål:

Hva forteller kvinners meninger om det å være mor oss om kvinnelige idealer?

Selv om jeg aldri i intervjuguiden spør om familiesituasjon hos hver enkelt informant, oppga alle de kvinnene jeg intervjuet hvorvidt de er mor eller ikke. Alle i den eldre aldersgruppen har ett eller flere barn, og ingen av kvinnene i den yngre aldersgruppen hadde barn på tidspunktet hvor intervjuene ble utført. Dette viser at morskap er viktig for mine informanter, når de diskuterer kvinnelige idealer. Men selv om det var et tydelig skille mellom hvem av informantene som har barn og hvem som ikke har barn, var synet på morskap ikke like tydelig delt. Som vist i kapittel 2.5.3 Morskap, har diskursene rundt morskap dyp kulturell forankring.

6.1 "Vi er kanskje varmere, liksom": Forståelse av kvinners potensiale som mødre

I kapittel 2.5.3 Morskap har jeg presentert Toril Mois begrep "moderlighetsideal" for å beskrive hvordan det er forventet at kvinner skal ville føde barn, og at dette gjennomsyrrer det norske samfunnet og knytter akseptabel og legitim til det å få barn (Moi, 2004). Dina, en av min yngre informanter, trekker på en slik tradisjonell diskurs om kvinner som varmere og mer sensitive mennesker enn menn.

Dina, yngre: Jeg føler jenter er, på en måte, som mødre og sånn, at man har den sensitiviteten inni seg til å få sånne forhold med andre jenter og andre folk generelt. Vi er kanskje varmere, liksom.

Dina argumenterer for at det er fordi kvinner har en sensitivitet som hjelper dem skape og opprettholde mellommenneskelige relasjoner. I første setning setter også Dina et likhetstegn mellom det å være kvinne med det å være mor. Forestillingen om at en kvinne er lik en mor og at å fødes som kvinne automatisk medfører bestemte egenskaper og omsorgsoppgaver kritiseres fra et feministisk perspektiv (Connell, 1995, Beauvoir, 1949/2000). Likevel er det ikke rart at Dina opplever sin kjønnskategori på denne måten, siden kjønnsessensialisme har kulturelt gjennomsyret det vestlige samfunnet lenge (Ravn, Kristensen og Sørensen, 2016). Spesielt fordi morskap har en biologisk forankring er det vanskelig å ikke tillegge en biologisk forankring til egenskaper vi sosialt kobler til rollen som mor.

Ettersom denne oppgaven er skrevet med et sosialkonstruktivistisk perspektiv, tar jeg utgangspunkt i at kjønn skapes og opprettholdes i sosiale prosesser. En av de mest kjente måtene dette er lagt frem på, er av Simone de Beauvoir i hennes bok, "Det annet kjønn" fra 1949, hvor hun hevder at "man fødes ikke som kvinne, men man blir det" (Beauvoir, 1949/2000:327) Med dette menes det at kvinner ikke er en homogen gruppe som er født med et sett kvinnelige egenskaper, men at kropp som kodes som kvinnelige fra fødselen blir lært opp til å gjøre, tenke og være kvinne. Selv om de fleste kjønnsteorier i dag har tokjønnsmodellen som utgangspunkt og fortolkningsramme, råder det en forståelse som skiller mellom det som er biologisk gitt, og det som er sosialt og kulturelt konstruert (Moi, 1998). Med bakgrunn i dette kan vi altså forstå varmen og sensitiviteten Dina føler kvinner innehar som lærte egenskaper. At dette fremkommer i informantenes forklaringer om hvorfor de ser opp til mødrene sine viser at dette er egenskaper som idealiseres i kvinner og reproduseres gjennom rollemodeller.

I mine intervjuer ga flere av informantene uttrykk for at det å få barn og stifte familie forstås som spesielt viktig for kvinner. Caroline, en av min yngre informanter, snakker om forskjellene mellom kvinner og menn når det gjelder mål i livet, og om ønsket om å stifte familie som noe som er spesielt viktig for kvinner. Det er en viktig kontekst at Caroline tidligere i intervjuet understreker at hun ikke ser på seg selv på denne måten, men at hun oppfatter andre kvinner på denne måten på et generelt grunnlag. Hun kjenner seg altså ikke igjen i sin egen generalisering.

Caroline, yngre: Jenter, kanskje de har litt mindre mål. Kanskje målene er litt mer på det indre livet. Mer på dette å skulle skaffe seg en familie man er glad i. Altså, sånne ting, da.

Her setter Caroline kvinner og menn opp mot hverandre, med distinksjoner som trekker på tradisjonelle forestillinger om disse kjønnskategoriene. Caroline sier at kvinners mål i livet går på det indre og det følelsesmessige, og at det å skaffe seg familie er en sentral del av dette. Dette satt i kontrast mot menn sine mål som hun mener er "større" og går på det ytre livet. I kontekst av hva hun sier videre i intervjuet, kan dette forstås som for eksempel suksess blant annet i arbeidslivet. Dette er altså svært i tråd med tradisjonelle kjønnsroller, hvor arbeidslivet er menns domene, og familielivet er kvinners. Caroline plasserer så kvinners fokus på det indre og menns fokus på det ytre i et hierarki, hvor menns mål forstås som viktigere, ved bruk av ordet "større". Kvinners mål er mindre, altså mindre viktig. Denne forestillingen om kjønn oppsummeres i Sherry Ortner's (1974) essay "Is Female to Male as Nature is to Culture" og denne forståelsen av at menn skaper kultur og kvinner skaper barn har lenge vært den hegemoniske diskursen i vestlig samfunn.

At Caroline kommer med disse påstandene om kvinner og menns ambisjonsnivå kan leses gjennom Beauvoir's (1949/2000) teori om kjønn. Uten å vite målene til alle kvinner og menn, føler hun at hun kan generalisere hvilket fokus hver enkelt person har ut ifra hvilket kjønn de er. Dette er fordi hun trekker på kulturelle koder knyttet til det å være kvinne, og det å være mann. Dette støttes av Haavind (1994) sin kjønnsteori, som ikke bare viser til at kjønn er en kulturell kode, men også at "mannlig" og "kvinnelig" står i forhold til hverandre og blir definert som noe adskilt og splittet. Denne splittelsen får også en rangordning, og det er denne rangordningen Caroline gir uttrykk for når hun bruker ord som "mindre" for å beskrive det hun oppfatter som kvinnelig ambisjon.

Splittelsen stiller det mannlige i en relativt overordnet posisjon i forhold til det kvinnelige (ibid).

Videre i dette kapitlet skal jeg se nærmere på informantenes forståelse av det å være mor.

6.2 “Vi har jo satt oss selv som nummer to”: Kvinner om å være mor
Både de eldre og de yngre kvinnene jeg intervjuet snakket om sin plass i familien som mødre. De som allerede er mødre, fortalte at det var naturlig at de satte familien sin foran seg selv. Som de to foregående sitatene viser, gir de yngre kvinnene uttrykk for disse forestillingene om morskap. Det kan virke som at forestillingen om en mor med hovedansvar for emosjonell og fysisk omsorg ikke er noe som oppstår når du selv opplever det å bli mor, men at det står sterkt allerede fra ung alder, som man kan forstå i lys av Beauvoirs (1949/2000:327) sitat om at man ikke fødes som kvinne, man blir det. Beate, en av de yngre informantene, beskriver her hvordan hun opplever at en mors rolle i familien er.

Beate, yngre: For man, vi har jo en lang historie med å være omsorgsfigurer og sette andre foran seg selv. Altså, bare sånn, å være en mor i familien da, er jo blitt sett på gjennom århundre som den som skal fikse ting og se andre først og ikke bry seg så mye om seg selv. Det har hvert fall vært en kultur på det tidligere, at menn kan ta vare på seg selv først og så de rundt seg.

Oppsummert beskriver Beate en mor som en omsorgsfigur som setter andre foran seg selv, som fikser ting, ser andre og ikke bryr seg om seg selv. Selv om hun uttrykker at hun vet at dette kan være basert på stereotypier, er det fortsatt internalisert som en objektiv virkelighet (Berger og Luckmann, 1966/1991). Videre setter Beate far og mor opp mot hverandre, hvor far beskrives som rake motsetningen. Menn kan ta vare på seg selv først, også andre rundt seg, et gode mor ikke har. Så selv om far i familien har i teorien samme posisjon som mor, er det store forskjeller i hvordan det er forventet at en far og mor er i en familiesituasjon. Dette trekker igjen på svært tradisjonelle syn på familiestruktur, men det virker som om informantene mener at disse fortsatt er relevant i dag. Beates måte å snakke om far og mor på opprettholder også disse tradisjonelle måtene å forstå kjønn og kjønnsroller på, fordi hun låser kategoriene kvinne og mann inn i et opposisjonerende forhold til hverandre.

Beauvoir (1949/2000) forklarer dette med at kvinner er gjort til “den andre” i forhold til mannen. En slik “andregjøring” av kvinner har kulturelle og sosiale røtter (Beauvoir, 1949/2000), og det er disse røttene Beate referer til når hun sier at “vi har en lang historie med å være omsorgsfigurer”. Mannen har selv satt seg som subjekt og har brukt “(...) sin makt til å skape myter, institusjoner, lover og normer for å sikre sine egne eksistensielle prosjekter” (Holter m.fl., 1996:164). Morskap og ekteskap blir altså antatt av Beauvoir å være institusjoner som er skapt for å opprettholde denne maktbalansen mellom kvinner og menn.

Johanne, eldre: Vi har jo satt oss selv som nummer to, for ungene kommer først. Sant, familien. Ja. Har det vært noe, så har det først vært dem, har de det greit, også meg etterpå. Aldri følt det som noe offer at jeg har måtte ha ungene mine hver helg. Har det vært noe så okei, da fikk vi ikke til det, for jeg må passe ungene selv. For det er jo det som betyr noe, at de har det bra.

Johanne, en av de kvinnene jeg intervjuet som er mor, kan snakke om hennes plass i familien som mor fra levd erfaring. Likevel har hun lignende tanker rundt temaet som Beate har, og hun føler det er naturlig at hun selv kommer bakerst i rekken etter de andre familiemedlemmene sine. Hun beskriver et liv hvor hun har satt seg selv som nummer to i forhold til familien.

Johanne bruker ordet "offer" når hun sier at hun ikke føler hun har ofret noe for å ta vare på familien sin, men er det ikke akkurat det hun beskriver å ha gjort? Hun har gitt fra seg rollen som hovedperson i sitt eget liv. Det kan tenkes at det ikke føles ut som et offer fordi, som beskrevet tidligere i teksten, diskursen om en altoppofrende, omsorgsfull mor står så sterkt i samfunnet vårt at det blir tatt for gitt at rollen man går inn i som mor i en familie er som nummer to, etter alle andre.

Gitte, eldre: Meg som kvinne, jeg tror mange av oss er, vi har mange, vi er omsorgspersoner, på godt og vondt på mange plan i livet, som skal ivareta resten av familien, og det er ikke alltid da jeg klarer å ivareta meg selv.

Gitte viser den samme forståelsen for kvinnens plass som omsorgsperson i familien som Johanne og Beate, men hun reflekterer litt mer over den negative siden med dette. Hun beskriver en situasjon hvor forventningen om at hun skal ta vare på alle andre i familien har gått på bekostning av henne selv. Hun har ikke fått sjansen til å oppfylle sine egne behov.

6.3 "Aldri fått barn, så hun har ofret mye": Kvinner om ikke å være mor

Som nevnt innledningsvis er å få barn en del av vårt samfunns kulturelle skript, og mange forstår barnfrihet som ufrivillig barnløshet og en mangel (Vissing, 2002). Dette kan ha en sammenheng med at kvinner uten barn ikke innfrir en kulturell forventning om at de fleste kvinner ønsker barn. Thomas Hylland Eriksen setter dette på spissen i sitt retoriske spørsmål, hvor han spør hvem som er mest stigmatisert av samer, kriminelle eller barnløse kvinner (Eriksen, 2006:20).

Anne, en av de yngre informantene, er selv barnløs og hun er tydelig på at hun ikke har lyst til å endre på det i fremtiden heller.

Anne, yngre: Jeg vil ikke være tjueto år gammel og gift med unger og kun sitte og strikke og vaske og bake. Det er jo det hun gjør. Så det er sånn, hun liker sikkert det veldig godt, men jeg kunne ikke tenkt meg det livet der. Det gir meg nesten angst, bare å snakke om det, for jeg vil ikke bli satt i den båsen der. Den tradisjonelle, gamle båsen der.

Anne uttrykker en angst for begrensningene som fører med det å få barn. Anne forteller om sin jevnaldrende venninne, som har fått barn, og hva hun forestiller seg at livet til venninnen sin inneholder. Strikking, vasking og baking er blant aktivitetene hun forbinder med det å bli mor. Anne oppsummerer det som å bli satt i en bås, noe som gir et inntrykk av at Anne føler at å være mor innebærer veldig mange begrensninger. I en bås har man ikke stort handlingsrom, og man er fanget i den. Det at hun allerede har en forestilling om hvordan livet som mor kommer til å være, viser at hun ikke føler at

hun selv har mulighet til å skape sin egen hverdag som mor. I mor-båsen strikkes det, bakes det og vaskes det, og slik er det bare. Annes ordbruk om hvordan hun ender opp i båsen støtter dette. "Å bli satt" i båsen viser at hun opplever det ikke som et valg, men som en livsstil hun får tredd over hodet. Hun er ikke subjektet i denne setningen, og bestemmer ikke over sin egen skjebne. Den siste setningen viser at hun er klar over at tankene hennes om morskap trekker på tradisjonelle og kanskje utdaterte diskurser om familieliv, men det virker som om de oppleves som reelle i hennes liv likevel.

Anne, yngre: Nei, jeg husker at mamma sa at hun heller ikke ville ha barn når hun var på min alder, men ting endret seg når hun møtte pappa og sånne ting. Og sånne historier finner du sikkert som er genuin, men til syvende og sist var det hun som ofret seg for at pappa skulle få utøve sin drøm.

Anne fortsetter med å fortelle om sin versjon av hvordan hennes mor og far endte opp med å få unger. Det er tydelig at dette har preget hennes syn på det å bli mor, som sitatene over viser. Hun er tydelig på at hun selv ikke ønsker å få barn, men forteller at hennes mor hadde samme standpunkt før hun traff han som skulle bli faren til Anne. Anne sin mor endte opp med å forandre sitt standpunkt, og ved å si at noen sånne historier sikkert er genuine, kan det virke som at Anne er skeptisk til at moren faktisk endret mening av egen vilje, og uten å bli "overtalt" av kjæresten sin.

Anne forteller videre i intervjuet sitt at hun opplever det å ikke ønske å få barn som et lite legitimt valg for unge kvinner å ta. Hun har selv følt et press om å få barn, eller i det minste ønske å få barn i fremtiden, av menneskene rundt seg. Fra sitatet kan det virke som hun er redd for å gi etter til dette presset, og ende opp som moren sin som ofret seg selv og sine ønsker for en manns ønsker. Kanskje Anne føler hun må være ekstra bastant på at hun ikke kommer til å endre mening angående barn, fordi hun ser på moren som et bevis på at unge kvinner ikke kan stole på sin egen motstand mot å få barn? Ifølge Beauvoir (1949/2000) er det slik kvinner gjør seg selv til "den andre"; "(...) hun lærer at for å behage må hun anstrenge seg for å behage, hun må gjøre seg til objekt; hun må altså gi avkall på sin selvstendighet (1949/2000:290) (...) For det er ikke ved å øke sin menneskelige verdi at hun får prestisje i mennenes øyne, det er ved å tilpasse seg deres drømmer (ibid:341)".

Flere av informantene er enige med Anne, spesielt de yngre kvinnene jeg har intervjuet. Dina snakker her som om å være mor og "følge sine drømmer" samtidig er en umulighet.

Dina, yngre: Jenter i dag må ikke bli husmor så fort man fyller tjue, da. At man heller prioriterer karriere og følger sine drømmer, på en måte. Jeg tror nok det ødela litt for ønskene mamma hadde om å få en karriere.

Akkurat som Anne legger Dina frem moren sin som eksempel på dette, og viser til at hun opplevde at morens karriere ble "ødelagt" av å få barn. Som mange av de andre informantene forteller om, representerer morskap en slags tilsidesettelse av seg selv i sitt eget liv. Man er ikke lenger den viktigste, men man blir «nummer to» i forhold til familien. Både Dina og Anne viser at denne forståelsen av morskap ligger i bunn i hennes narrativ også, og for Anne blir ønsket om ikke å bli mor en måte å hindre dette i å skje. Ved ikke å få seg barn kan hun fortsette å være hovedpersonen i sitt eget liv. Men historien om moren til Anne og moren til Dina beviser at unge kvinner kan ikke stole på

sin egen motstand mot å få barn, samtidig som de er fanget i en logikk hvor de, når de får det, blir uviktige som mennesker og må rette seg etter en mannlig partner.

Ida, eldre: Og Siv Jensen har heller aldri fått barn, så hun har ofret mye. Mange av disse sterke kvinnene, de ender jo gjerne opp uten barn, for eksempel. Og det kunne jeg aldri ha tenkt meg heller. Altså, jeg er utrolig glad for at livet mitt har resultert i tre barn. Det ville jeg aldri vært foruten.

Ida, en av de eldre informantene, bruker også ordet "offer". Ved å si at Siv Jensen har ofret mye ved ikke å få barn, sier hun også at barn er noe man burde ønske å få. Hun forsterker dette ved å si at det er en livssituasjon hun er glad hun ikke selv har havnet i. Ida trekker på den samme diskursen som Anne forteller at hun ofte støter på, som frivillig barnløs. Forventningen om at det å få barn er noe kvinner burde ønske. Man «ofrer» noe for å oppnå noe annet. Ved å bruke dette ordet impliserer Ida at Siv Jensen ikke kunne fått den politiske karrieren hun har i dag hvis hun hadde hatt barn. Det er nettopp dette Anne er redd for, det å ikke kunne få oppnå det hun vil med livet sitt.

Det virker som om begge disse informantene mener det finnes pakker man kan velge. Eller båser, som Anne kaller det, med familie og barn i ene, og arbeid og personlige mål i andre. Ved å velge barn og familie-båsen, "ofrer" man muligheten til å sette seg personlige mål og ha en suksessfull karriere. Da er man for opptatt med å vaske, strikke og bake, ifølge Anne. Ved å velge arbeid og personlige mål, blir det umulig å få barn og innta rollen som mor, som altså forstås som omsorgspersonen som ofrer alt for familien.

6.4 Oppsummering

I dette kapitlet har jeg tar for meg temaet morskap ved å se på hva kvinners meninger om det å være mor kan fortelle oss om kvinnelige idealer. Mine informanter lener seg på svært tradisjonelle diskurser om morskap når de snakker om det å ha barn og det å ikke ha barn. Flere av informantene mine snakket frem en motsetning mellom det å være profesjonelt suksessfull og det å velge å være mor. Dette har jeg trukket opp mot Beauvoirs (1949/2000) teorier om kvinnen som "den andre". Dette kommer jeg til å utdype i neste kapittel.

I oppgavens avsluttende kapittel vil jeg først gi en oppsummering av de tre analysekapitlene. Deretter vil jeg dele noen avsluttende refleksjoner om funn på tvers av de tre temaene, og hvordan de tre forskningsspørsmålene har hjulpet meg svare på problemstillingen.

7.0 Kvinnelige idealer i lys av norske kvinners forbilder: avsluttende diskusjon

I denne oppgaven har jeg undersøkt hvordan man kan forstå kvinnelige idealer i lys av norske kvinners forbilder. For å utforske dette har jeg hovedsakelig tatt utgangspunkt i Simone de Beauvoirs analyser av kvinnelighet i hennes klassiske bok *Det annet kjønn (1949/2000)*. Gjennom tematisk analyse og narrativ analyse av datamaterialet har jeg identifisert tre sentrale arenaer hvor kvinnelighet og feminitet forhandles hos mine informanter: kropp, arbeid og morskap. I dette kapittelet vil jeg oppsummere noen avsluttende refleksjoner på tvers av kapitlene.

7.1 Oppsummering

En viktig del av denne studien har vært å la informantene selv bestemme hva slags temaer de ønsker å snakke om i intervjuet. Ingen av spørsmålene i intervjuguiden min ba informantene reflektere over hverken arbeid, familie eller kropp. Disse tre temaene kom jeg frem til etter en tematisk analyse som viste at disse tre temaene var de informantene mine brukte mest tid på. Det at dette er temaer alle informantene selv tok opp og diskuterte, er et funn i seg selv. Derfor er også forskningsspørsmålene som jeg tar for meg i hvert av analysekapitlene utviklet etter jeg fullførte min tematiske analyse av empirien. Det forteller oss at dette er viktige temaer for de ti kvinnene jeg intervjuet, og områder som er instrumentelle for å gjøre seg opp en mening om andre kvinner. Derfor er det viktig for meg å understreke at funnene jeg har gjort i hvert av analysekapitlene jeg nå skal oppsummere, kan, og bør, sees i en sammenheng, og ikke bare hver for seg.

I første analysekapittel, "Suksessfulle kvinner i arbeid" så jeg på hva kvinners meninger om profesjonelt suksessfulle kvinner kan si oss om kvinnelige idealer. To typer kvinner i arbeid stakk seg ut fra datamaterialet mitt og ble spesielt snakket frem av informantene. Dette var kvinner i lederstillinger og såkalte influensere. Begge deler kan karakteriseres som kvinner med høy grad av profesjonell suksess. Mine funn viser at informantene er i stor grad negativ til både kvinner i lederstillinger og influensere. Det er selvsagt vanskelig å vite om de misliker disse kvinnene *fordi* de er ledere eller influensere, men måten å beskrive disse to typene arbeidende kvinner hadde store likhetstrekk. Kvinnelige ledere ble beskrevet som råttass, knallhard og umulig å rikke. Influensere ble beskrevet som pengegriske, selvopptatte og overfladiske. Likevel var det noen kvinnelige ledere og noen influensere som ble snakket frem i et svært positivt lys. Disse hadde et likhetstrekk som gikk ut på at de ble presentert som *overlevere*. Altså at de hadde oppnådd profesjonell suksess etter at de hadde gått gjennom noe vanskelig. Dette gjorde det mulig for meg å diskutere om dette kunne være årsaken til at disse kvinnene ble sett i et sympatisk lys, selv om kategorien "kvinne i lederposisjon" og influenser generelt ble snakket negativt om. Jeg har lest dette i lys av Beauvoirs (1949/2000) teorier om kvinnens plass som den andre i vårt samfunn, og diskutert om dette stammer fra en forestilling om at kvinner må gjøre seg fortjent til en suksessfull plass i samfunnet, på en annen måte enn menn.

I andre analysekapittel, "Kroppen og fortellinger om utilstrekkelighet", så jeg på hva kvinners meninger om skjønnhetsidealene knyttet til kropp kan fortelle oss om kvinnelige idealer? Kropp og utseendet ble diskutert av nesten samtlige informanter, uten oppfordring fra meg som intervjuer. Flere av disse oppga at kroppsfikseringen karakteriseres som tydelig og fremtredende på sosiale medier, og de samme medierte

rollemodellene ble trukket frem i flere intervjuer. Selv om det var bred enighet i at det finnes et kroppspress og et skjønnhetsideal i Norge som er uopnåelig og i en viss grad usunt, var det forskjeller i hvordan dette takles av informantene. I likhet med tidligere forskning (Taylor, 1998, Sarromaa, 2010, Haugseth, 2020) som viser at unge i dag har et ideal om å være autentisk vises dette også når informantene snakker om kropp og press knyttet til utseendet, men i form av et dilemma. Er man seg selv når man nekter å gi etter for dette presset, og tar et standpunkt mot blant annet kosmetisk kirurgi, eller er man seg selv når man gjør det man ønsker med kroppen sin, selv om det innebærer kosmetisk kirurgi? Denne ambivalensen kobler jeg opp mot postfeminisme og økende individualisering.

I tredje analysekapittel, "Morskap", undersøker jeg hva kvinners meninger om det å være mor kan fortelle oss om kvinnelige idealer. Flere av informantene snakker om morskap i forbindelse med forbilder. De reflekterer både over sin rolle som mor, og sin mors rolle ovenfor dem. I denne oppgaven har jeg vist at informantene trekker på diskurser om morskap som har dyp kulturell forankring. Jeg låner Mois (2004) begrep "moderlighetsideal" for å beskrive dette, hvor de fleste snakket om det å være mor som noe helt naturlig og selvsagt, mens en som ikke ønsket å bli mor følte hun måtte forsvare dette valget. Ordet "offer" blir brukt både for å beskrive livet uten barn og livet med barn. En kvinne uten barn "ofrer" å få barn for å oppfylle profesjonelle og selvrealiserende mål, og en kvinne med barn "ofrer" det gamle livet sitt for å, i tråd med moderhetsidealet, utføre "meningen med livet", altså få barn. Dette ser jeg i lys av Beauvoir (1949/2000) tanker om hvordan morsrollen sementerer kvinnens rolle som den andre.

Arbeid, kropp og morskap var altså viktige tema for informantene, men disse tre temaene kan også sees i sammenheng med hverandre. Dette tar jeg for meg i siste og avsluttende del.

7.2 Avsluttende refleksjoner

I denne oppgaven har jeg tatt for meg hvordan vi kan forstå kvinnelige idealer i lys av norske kvinners forbilder. Dette har jeg utforsket gjennom forskningsspørsmålene: 1) *Hva forteller kvinners meninger om profesjonelt suksessfulle kvinner oss om kvinnelige idealer?* 2) *Hva forteller kvinners meninger om skjønnhetsideal knyttet til kropp oss om kvinnelige idealer?* Og 3) *Hva forteller kvinners meninger om det å være mor oss om kvinnelige idealer?* Dette gir oss et interessant innsyn i både hvilke temaer som er viktige når kvinner skal vurdere hvilke kvinner som er beundringsverdige og hvilke som ikke er det, og hva som er viktig innad i disse temaene. Jeg vurderer dette som et godt kompromiss mellom å se på det generelle om kvinnelige idealer, men også det spesifikke.

Med Beauvoir som teoretisk bakteppe har jeg identifisert hvordan informantene mine andregjør seg selv og andre kvinner gjennom kvinnelige idealer. I kapittelet om arbeid kommer det frem hvordan alle profesjonelt suksessfulle kvinnene som ikke ble kritisert "hedret" med at de hadde vært gjennom utfordringer. I kapittelet om kropp ble det snakket frem et dilemma hvor kvinner ble nærmest tvunget inn i et skjønnhetsideal, men straffet hvis de prøver å passe inn i skjønnhetsidealet på "feil måte". I kapittelet om morskap beskrev flere av de yngre, barnløse informantene at å ha en suksessfull karriere og det å være mor er uforenelige, og at de føler de må velge. Flere av de eldre

informantene som har barn sier ikke de har måtte gi opp karrieren sin, men at de har "ofret" mye på flere aspekter i livet, fordi barn og familie må settes på første plass.

Fra dette ser vi at i mange av områdene hvor feminitet og kvinnelighet forhandles hos informantene mine blir kvinner sin plass etablert som andre plass, hvis ikke de på en eller annen måte gjør seg fortjent til sosial eller profesjonell suksess. Disse narrative fungerer også som et svar på problemstillingen "*Hvordan kan vi forstå kvinnelige idealer i lys av norske kvinners forbilder?*". Min forskning viser at kvinnelige idealer, slik kvinnene jeg har intervjuet har vist meg, fremmer lidelse og selvoppofrelse konstruert som en uunngåelig pris for kvinner å betale for å oppnå profesjonell og sosial anerkjennelse. Som jeg har vist gjenspeiler dette seg på forskjellige måter i ulike arenaer av hverdagslivet og på ulike måter hos forskjellige kvinner, men dette understreker også at denne forståelsen av kvinnelighet har dyp kulturell forankring. I lys av Beauvoir kan det oppsummeres til at kvinnelighet fortsatt ikke, i 2022, har en fullstendig likestilt plass ved siden av maskulinitet i det norske samfunnet.

Jeg mener videre at forskning på forbilder er et felt som har stort potensiale innenfor kulturforskning. Gjennom å se på hva vi, som mennesker, verdsetter og beundrer, kan vi se hva som leder oss, inspirerer oss og begrenser oss i den videre utviklingen av kultur. Jeg mener denne forskningen byr på så mange mulige innfallsvinkler når det gjelder tema, metode og analyseredskap at jeg velger å ikke konkretisere forslag utover dette.

8.0 Litteraturliste

Aarseth, H. (2021). Against the grain? The craving for domestic femininity in a gender-egalitarian welfare state. *European Journal of Women's Studies*, 28(2), 229-243.

<https://doi.org/10.1177/1350506820970241>

Alver B. G. & Øyen, Ø. (1997). *Forskningsetikk i forskerhverdag: Vurderinger og praksiser*. Universitetsforlaget.

Alvesson, M. & Sköldberg, K. (2008). *Tolkning och reflektion: vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Studentlitteratur.

Archer, C. (2019). Social media influencers, post-feminism and neoliberalism: How mum bloggers' playbour' is reshaping public relations. *Public Relations Inquiry*, 8(2), 149-166.

<https://doi.org/10.1177/2046147X19846530>

Basow, S. A. (1992). *Gender Stereotypes and Roles* (3. utg.). Brooks/Cole Publishing Company.

Basow, S. A. (2013). Women and management: Does "manager" equal "male"? I M. A. Paludi (Red.), *Women and management: Global issues and promising situations*, (vol. 1, s. 3-17). Praeger.

Bauman, Z. (2000). *Liquid Modernity*. Polity Press.

Beauvoir, S. (2000). *Det annet kjønn*. Pax. (Opprinnelig utgitt i 1949).

Berger, P. L. & Luckmann, T. (1966/1991). *The social construction of reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge*. Penguin Books Ltd.

Berlant, L. (2011). *Cruel Optimism*. Duke University Press.

Bjorkheim, J. O., Helland, S., Normann, H.-T. E. & Teigen, K. H. (2000). Who Would You Most Like to Like? Adolescents' ideals at the beginning and the end of the century.

Scandinavian Journal of Educational Research, 44(1), 5-26.

<https://doi.org/10.1080/713696661>

Björk, N. (1998). *Under det rosa teppet*. Gyldendal.

Bolsø, A., Svendsen, S. & Sørensen, S. (2018). *Bodies, Symbols and Organizational Practice: The Gendered Dynamics of Power*. Routledge.

Bordo, S. (1993). *Unbearable Weight: Feminism, Western Culture and the Body*. University of California Press.

Boschma, M. & Daalmans, S. (2021). What a Girl Wants, What a Girl Needs: Analyzing Postfeminism Themes in Girls' Magazines. *Gender and Media: Recent Trends in Theory, Methodology and Research Subjects*, 9(2). <https://doi.org/10.17645/mac.v9i2.3757>

Braun, S., Heilman, M. E. & Manzi, F. (2015). Presumed incompetent: Perceived lack of fit and gender bias in recruitment and selection. In A. M. Broadbridge & S. L. Fielden (Red.), *Handbook of gendered careers in management: Getting in, getting on, getting out* (s. 90–104). Edward Elgar Publishing.

Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>

Brescoll, V. L., Dovidio, J. F., Handelsman, J., Graham, M. J. & Moss-Racusin, C. A. (2012). Science faculty's subtle gender biases favor male students. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, 109(41), 16474–16479. <https://doi.org/10.1073/pnas.1211286109>

Bromgard, G., Linn, C. & Trafimow, D. (2014). Janteloven and the Expression of Pride in Norway and the United States. *The Journal of Social Psychology*, 154(5), 375-378. <https://doi.org/10.1080/00224545.2014.914884>

Bugge, A. B. (2005). *Middag: En sosiologisk analyse av den norske middagspraksis*. [Doktorgradsavhandling, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet]. NTNU Open. <https://ntnuopen.ntnu.no/ntnu-xmlui/handle/11250/264985>

Cederberg, M. (2014). Public Discourses and Migrant Stories of Integration and Inequality: Language and Power in Biographical Narratives. *Sociology*, 48(1), 133-149. <https://doi.org/10.1177/0038038512470041>

Childers, C. C., Lemon, L. L. & Hoy, M. G. (2018). #Sponsored #Ad: Agency Perspective on Influencer Marketing Campaigns. *Journal of Current Issues & Research in Advertising*, 40(3), 258–274. <https://doi.org/10.1080/10641734.2018.1521113>

Connell, R. W. (1995). *Masculinities*. Polity Press.

CORE – Senter for likestillingsforskning. (2020). *CORE topplederbarometer*. <https://www.samfunnsforskning.no/core/publikasjoner/core-indikator-status/core-topplederbarometer/core-topplederbarometer-2020/flak/core-topplederbarometer-2020.pdf>

Coste-Manire, I., Halvorsen, K., Hoffmann J. & Stankeviciute R. (2013). Can Fashion Blogs Function as a Marketing Tool to Influence Consumer Behavior? Evidence from Norway. *Journal of Global Fashion Marketing*, 4(3), 211-224. <https://doi.org/10.1080/20932685.2013.790707>

Dada, G. A. (2017, 14. november). What Is Influencer Marketing and How Can Marketers Use It Effectively? *Forbes*. <https://www.forbes.com/sites/forbescommunicationscouncil/2017/11/14/what-is-influencermarketing-and-how-can-marketers-use-it-effectively/#335a834523d1>

Denzin, N. K. & Lincoln, Y. S. (2017). *The SAGE Handbook of Qualitative Research* (5. utg.). SAGE Publications Inc.

- Ding, Y., Duan, R., Lin, Z., Liu, S., Jiang, C. & Xu, Z. (2015). Identifying effective influencers based on trust for electronic word-of-mouth marketing: A domain-aware approach. *Information Sciences*, 306, 34–52. <https://doi.org/10.1016/j.ins.2015.01.034>
- Dmitrow-Devold, K. (2013). "Superficial! Body Obsessed! Commercial!" Norwegian Press Representations of Girl Bloggers. *Girlhood Studies*, 6(2), 65-82. <https://doi.org/10.3167/ghs.2013.060206>
- Drake, J. (1997). Review Essay: Third Way Feminism. *Feminist Studies*, 23(1), 97-108. <https://doi.org/10.2307/3178299>
- Eagly, A. H. & Karau, S. J. (2002). Role Congruity Theory of Prejudice Toward Female Leaders. *Psychological Review*, 109(3), 573–598.
- Eco, U. (2004). *On Beauty: A History of a Western Idea*. Vintage.
- Eco, U. (2007). *On Ugliness*. Harvill Secker.
- Egeland, C., Holst, C., Jegerstedt, K., Mortensen, E., Rosland, S & Sampson, K. (2008). *Kjønnsteori*. Gyldendal akademisk.
- Ellingsæter, A.L. & Pedersen, E. (2013). Economic Risk, Fertility and the Welfare State: Understanding Individual Rationales. I A. L. Ellingsæter, A. M. Jensen & M. Lie (Red.), *The Social Meaning of Children and Fertility Change in Europe* (s. 120-135). Routledge.
- Elstad, B. & Ladegard, G. (2012). Women on corporate boards: Key influencers or tokens? *Journal of Management and Governance*, 16(4), 595-615. <https://doi.org/10.1007/s10997-010-9165-y>
- Engelsrud, G. (2006). *Hva er kropp?* Universitetsforlaget.
- Eriksen, T. H. (2006). Innledning: I de enøydes land. I T. H. Eriksen & J. K. Breivik (Red.), *Normalitet* (s. 9-23). Universitetsforlaget.
- Fjell, T. I. (2008). *Å si nei til meningen med livet?: En kulturvitenskapelig analyse av barnfrihet*. Tapir akademisk forlag.
- Foucault, M. & Schaaning, E. (1999). *Seksualitetens historie 1: Viljen til viten*. EXIL. (Opprinnelig utgitt 1979). https://urn.nb.no/URN:NBN:no-nb_digibok_2008101004099
- Fraser, N. (2009). Feminism, Capitalism, and the Cunning of History. *New Left Review*, (56), 97-117.
- Freberg, K., Freberg, L. A., Graham, K. & McGaughey, K. (2011). Who are the social media influencers? A study of public perceptions of personality. *Public Relations Review*, 37(1), 90–92. <https://doi.org/10.1016/j.pubrev.2010.11.001>
- Germov, J. & Williams, L. (2004): The Thin Ideal: Women, Food, and Dieting. I J. Germov og L. Williams (Red.), *A Sociology of Food and Nutrition. The Social Appetite* (2. utg., s. 337-367). Oxford University Press.

Giddens, A. (1991). *Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Late Modern Age*. Polity Press.

Grønmo, S. (2004). *Samfunnsvitenskapelige metoder*. Vigmostad & Bjørke AS.

Gulbrandsen, T. & Storvik, A. (2016). Included, but still not equal? Gender segregation at quota regulated boards. *Corporate Board: Role, Duties & Composition*, 12(2), 35-45. <https://doi.org/10.22495/cbv12i2art5>

Gullvåg, Ø. H. (1996). *Gender, Patriarchy and Capitalism: A Social Forms Analysis*. [Doktorgradsavhandling]. Universitetet i Oslo.

Haavind, H. (1994). Kjønn i forandring - som fenomen og som forståelsesmåte. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 31(9), 767-783.

Halrynjo, S. (2015). Kjønn, toppledere og familie. I M. Teigen (Red.), *Virkninger av kjønnskvoltering i norsk næringsliv* (s. 97-116). Gyldendal akademisk.

Halrynjo, S. & Lyng, S. T. (2009). Preferences, constraints or schemas of devotion? Exploring Norwegian mothers' withdrawal from high-commitment careers. *The British Journal of Sociology*, 60(2), 321-343. <https://doi.org/10.1111/j.1468-4446.2009.01233.x>

Harste, G. & Mortensen, N. (2000). Social Interaction Theories. I H. Andersen & L. B. Kaspersen (Red.), *Classical and Modern Social Theory* (s. 176-196). Blackwell Publishers.

Hartmann, T. & Goldhoorn, C. (2011). Horton and Wohl revisited: Exploring Viewers' Experience of Parasocial Interaction. *Journal of Communication*, 61(6), 1104-1121. <https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.2011.01595.x>

Haugseth, J. F. (2020). Ungdommens idealer. *Norsk sosiologisk tidsskrift*, 4(2), 68-84. <https://doi.org/10.18261/issn.2535-2512-2020-02-01>

Heinämaa, S. (1999). Simone de Beauvoir's Phenomenology of Sexual Difference. *Hypatia*, 14(4), 114-132.

Helgeland, I. M. & Herland, M. D. (2017). Negotiating motherhood: Women with troubled upbringings and their self-conceptions as mothers. *Child & Family Social Work*, 22(1), 47-56. <https://doi.org/10.1111/cfs.12193>

Herland, M. D. (2020). Conceptualizing motherhood in a context of inequality and vulnerability: Experiences of being a mother after a troubled upbringing. *Qualitative Social Work*, 19(5-6), 934-950. <https://doi.org/10.1177/1473325019869799>

Holte S. (2019). Den tvetydige morskroppen: Om morskap, transcendens og etikk hos Beauvoir og Levinas. *Teologisk tidsskrift*, 8(1), 24-40. <https://doi.org/10.18261/issn.1893-0271-2019-01-03>

- Huse, M., & Solberg, A. G. (2006). Gender-Related Boardroom Dynamics: How Scandinavian Women Make and Can Make Contributions on Corporate Boards. *Women in Management Review*, 21(2), 113-130. <https://doi.org/10.1108/09649420610650693>
- Kirton, G. & Seierstad, C. (2015). Having it All? Women in High Commitment Careers and Work–Life Balance in Norway. *Gender, Work & Organization*, 22(4), 390-404. <https://doi.org/10.1111/gwao.12099>
- Kjernli, E. (2019, 18. desember). 40 millioner i utbytte: Har blitt rike på kosmetisk kirurgi. *Finansavisen*. <https://finansavisen.no/lordag/reportasje/2019/12/18/7475781/nar-fett-blir-til-gull>
- Klepp, I. G. & Rysst, M. (2012). Looking good and judging gazes: The relationship between body ideals, body satisfaction and body practices among Norwegian men and women. *Health*, 4(5). <https://doi.org/10.4236/health.2012.45042>
- Kristensen, G. K., Ravn, M. N. & Sørensen, S. Ø. (2016). *Reproduksjon, kjønn og likestilling i dagens Norge*. Fagbokforlaget.
- Krogstad, A. & Storvik, A. (2012). Picturing politics: Female political leaders in France and Norway. *Historical Reflections*, 38(3), 129-152. <https://doi.org/10.3167/hrrh.2012.380308>
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju* (3. utg.). Gyldendal akademisk.
- Kücklich, J. R. (2005). Precarious Playbour: Modders and the Digital Games Industry. *The Fibreculture Journal*, (5).
- LeGates, M. (2001). *In their time: A History of Feminism in Western Society*. Routledge.
- Lie, M. & Ravn, M.N. (2007, 24. november). Karrierekvinnene og mor. Kan man i dagens Norge ramme noen hardere enn å betvile noens egenskaper som mor? *Bergens Tidende*. <https://www.bt.no/btmeninger/kronikk/i/mMQKL/karrierekvinnene-og-mor>
- Lie, M. & Ravn, M.N. (2013). The cultural ideal of the joint decision: Illumination values of individuality and relationality of the child choice. I A. L. Ellingsæter, A. M. Jensen & M. Lie (Red.), *The Social Meaning of Children and Fertility Change In Europe* (s. 120-135). Routledge.
- Lou, C. & Yuan, S. (2019). Influencer Marketing: How Message Value and Credibility Affect Consumer Trust of Branded Content on Social Media. *Journal of Interactive Advertising*, 19(1), 58–73. <https://doi.org/10.1080/15252019.2018.1533501>
- Louma-aho, V., Maity, D., Munnukka, J. & Reinikainen, H. (2020). 'You really are a great big sister' – parasocial relationships, credibility, and the moderating role of audience comments in influencer marketing. *Journal of Marketing Management*, 36(3-4), 279-298. <https://doi.org/10.1080/0267257X.2019.1708781>
- Lyngstad, T. H. og Noack, T. (2005). Vil de velge bort familien? En studie av unge nordmenns fruktbarhets- og ekteskapsintensjoner. *Tidsskrift for velferdsforskning*, 8(3), 120–134.
- Magnussen, A. B. (2017). "Har du ikke en bra feed på Insta, så har du ikke orden på livet ditt!": Unge jenter sin opplevelse av andres selvrepresentasjon i bildedelingstjenester. [Masteroppgave, Høgskolen i Innlandet]. Brage INN. <https://brage.inn.no/inn-xmlui/bitstream/11250/2466172/1/Magnussen.pdf>

- Markula, P. & Silk, M. (2011). *Qualitative Research for Physical Culture*. Palgrave Macmillian London.
- Martin, C. (2007). *Perfekte jenter, magre liv - Om å hate seg selv og kroppen sin*. Pantagruel.
- Mauseth, S. (2022, 8. mars). Nå har stortingspresidenten skiftet navn til Anne. *MN24*. <https://www.mn24.no/nyheter/i/z7PK6b/naa-har-stortingspresidenten-skiftet-navn-til-anne>
- McRobbie, A. (2004). Post-feminism and popular culture. *Feminist Media Studies*, 4(3), 255-264. <https://doi.org/10.1080/1468077042000309937>
- McRobbie, A. (2009). *The Aftermath of Feminism: Gender, Culture and Social Change*. SAGE Publications Inc.
- Moi, T. (1998). *Hva er en kvinne? - Kjønn og kropp i feministisk teori*. Gyldendal.
- Moratti, S. (2020). What's in a word? On the use of metaphors to describe the careers of women academics. *Gender and Education*, 32(7), 862-872. <https://doi.org/10.1080/09540253.2018.1533927>
- Myers, D. G. (2002). *Social Psychology*. McGraw-Hill Higher Education.
- Ortner, S. B. (1974). Is Female to Male as Nature is to Culture? I L. Lamphere & M. Z. Rosaldo (Red.), *Woman, Culture and Society*. Stanford University Press.
- Pang, X. (2022, 16. mars). Bella Hadid: - Jeg angrer på neseoperasjonen. *VG*. <https://www.vg.no/rampelys/i/MLkeeB/bella-hadid-jeg-angrer-paa-neseoperasjonen>
- Pedersen, R. (2019, 19. mai). Svarer på Gullrute-kritikken: - Opplevd mye hat. *Dagbladet*. <https://www.dagbladet.no/kjendis/svarer-pa-gullrute-kritikken---opplevd-mye-hat/71094343>
- Perloff, R. M. (2014). Social Media Effects on Young Women's Body Image Concerns: Theoretical Perspectives and an Agenda for Research. *Sex Roles*, (71), 363-377. <https://doi.org/10.1007/s11199-014-0384-6>
- Pilarska, J. (2021). 6 The Constructivist Paradigm and Phenomenological Qualitative Research Design. In A. Anderson, A. Pabel & J. Pryce (Red.), *Research Paradigm Considerations for Emerging Scholars* (s. 64-83). Channel View Publications.
- Press. (2021). *Om Gullbarbie*. <https://gullbarbie.no/om-gullbarbie/>
- Ravn, M. N. (2005). A Matter of Free Choice? Some Structural and Cultural Influences on the Decision to Have or Not to Have Children in Norway." I C. B. Douglass (Red.), *Barren States: The Population Implosion in Europe*. Berg Publishers.
- Repstad, P. (2007). *Mellom nærhet og distanse: Kvalitative metoder i samfunnsfag*. Universitetsforlaget.
- Riessman, C. K. (2008). *Narrative Methods for the Human Sciences*. SAGE Publications Inc.
- Rysst, M. (2010). "Healthism" and looking good: Body ideals and body practices in Norway. *Scandinavian Journal of Public Health*, 38(5), 71-80. <https://doi.org/10.1177/1403494810376561>

- Sandberg, S. (2015). *Lean In: Women, Work, and the Will to Lead*. Random House UK.
- Sarromaa, S. (2010). Om å lese seg til jente: En fokusgruppestudie av jentebladlesing. *BARN*, 28(2). <https://doi.org/10.5324/barn.v28i2.4242>
- Skårderud, F. (2000). *Sterk/svak: Håndboken om spiseforstyrrelser*. Aschehoug & Co.
- Solheim, J. (1998). *Den åpne kroppen: Om kjønnsymbolikk i moderne kultur*. Pax.
- Steinnes, K. K. & Teigen, H. F. (2021.) Livsstil til salgs: om influensermarkedsføring på sosiale medier og hvordan ungdom påvirkes. *Norsk tidsskrift for ungdomsforskning*, 2(1), 4-22. <https://doi.org/10.18261/issn.2535-8162-2021-01-01>
- Tassinari, E. T & Arun, S. (2021). Performing Beauty: Femininity Ideology, Neoliberalism and Aesthetic Labor Among Young Women in Mexico. *La ventana*, 6(53), 441-484.
- Taylor, C. (1998). *Autentisitetens etikk*. Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Thagaard, T. (2018). *Systematikk og innlevelse: En innføring i kvalitativ metode* (5. utg.). Fagbokforlaget
- Tidslevold, T. & Walseth, K. (2020). Young women's constructions of valued bodies: Healthy, athletic, beautiful and dieting bodies. *International Review for the Sociology of Sport*, 55(6), 703-725. <https://doi.org/10.1177/1012690218822997>
- Tjora, A. H. (2021). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis*. Gyldendal akademisk.
- Tjørnhøi-Thomsen, T. (1998). *Tilblivelseshistorier: Barnløshed, slægtskab og forplantningsteknologi i Danmark*. [Doktorgradsavhandling]. Københavns Universitet.
- Vissing, Y. (2002). *Women Without Children. Nurturing Lives*. Rutgers University Press.
- Werner, A. & Nordström, M. (2013). *Starka kvinnor? Förebilder och tjejer i musikproduktion och musikkonsumtion*. *Tidsskrift for genusvetenskap*, (2-3), 113-129.
- Widerberg, K. (2001). *Historien om et kvalitativt forskningsprosjekt – en alternativ lærebok*. Universitetsforlaget.
- Wolf, N. (1992). *Skjønnhetsmyten: Hvordan forestillinger om skjønnhet blir brukt mot kvinner*. Tiden.

9.0 Vedlegg

9.1 Informasjonsbrev og samtykkeskjema for informanter

Vil du delta i forskningsprosjektet

”Kvinneideal i Norge”?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å undersøke hva norske kvinner mener er ønskede egenskaper og væremåter for kvinner. I dette skrevet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Dette prosjektet skal resultere i en mastergradsoppgave for Institutt for tverrfaglig kulturstudier, NTNU. Dataen vil bestå av 8-10 intervjuer på under en time med 8-10 informanter. Målet med prosjektet er å høre norske kvinners erfaring med å være kvinne i Norge i dag.

All data og opplysninger som innhentes for dette prosjektet vil ikke bli brukt til noe annet formål enn denne studien.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Veileder for denne masteroppgaven er Sofia Moratti og har derfor øverste ansvar for prosjektet. Kontaktinformasjon: sofia.moratti@ntnu.no, tlf: 73413064.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

I denne studien kan i utgangspunktet alle norske kvinner innenfor to aldersgrupper delta som informanter.

Med norsk menes her personer med personlig og langvarig forankring i Norge.

De aktuelle aldersgruppene som er ønskelig til dette prosjektet er 18-22 år og 48-52 år.

Du får spørsmål om å delta fordi du oppfyller disse kriteriene.

Informasjon om prosjektet er spredt både via snøballmetoden (deltagere funnet via bekjente, og bekjente av bekjente etc.), og utlysninger hvor det er stor sannsynlighet for at personer som oppfyller kriteriene ser det (videregående skoler, universitets campus kvinnelig toalett, etc.).

Hva innebærer det for deg å delta?

Om du velger å delta i prosjektet, innebærer det at du lar deg intervju. Det vil ta deg ca. 45 minutter. Intervjue vil innebære spørsmål om kvinnelige forbilder og hvordan det er å være kvinne i Norge i dag. Intervjuet vil bli tatt opp på bånd og lagret på et sikkert og trygt sted. Mer informasjon om dette lenger nede i informasjonsskrivet.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrevet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

Opptak og transkripsjon av ditt intervju vil bare være tilgjengelig og bli behandlet for studenten som skal levere masteroppgaven, og hennes veileder.

Opptak av intervjuene vil bare midlertidig lagres på maskinvare tilhørende behandlingsansvarlig institusjon.

Når opptakene blir transkribert, vil eventuell personalia bli fjernet. I den ferdige masteroppgaven vil all data være anonymisert, så det ikke vil være mulig å gjenkjenne deg som informant og hva du har sagt.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Opplysningene slettes i sin helhet når prosjektet avsluttes/oppgaven er godkjent, noe som etter planen er 2023.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Institutt for tverrfaglige kulturstudier, NTNU har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke opplysninger vi behandler om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene
- å få rettet opplysninger om deg som er feil eller misvisende
- å få slettet personopplysninger om deg
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å vite mer om eller benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

Institutt for tverrfaglig kulturstudier, NTNU ved prosjektansvarlig Sofia Moratti.
Kontaktinformasjon: sofia.moratti@ntnu.no, tlf: 73413064.

Institutt for tverrfaglige kulturstudier, NTNU ved masterstudent Line Mikkelsen.
Kontaktinformasjon: linemikkelsen@live.no, tlf: 99323501.

Vårt personvernombud: Thomas Helgesen. Kontaktinformasjon: thomas.helgesen@ntnu.no, tlf: 93079038

Hvis du har spørsmål knyttet til NSD sin vurdering av prosjektet, kan du ta kontakt med:

- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS på epost (personverntjenester@nsd.no) eller på telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Sofia Moratti
(Forsker/veileder)

Line Mikkelsen

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet "Kvinneideal i Norge", og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i intervju.

at opptak av intervju og mine opplysninger lagres til prosjektets slutt (01.01.2023).

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

9.2 Intervjuguide

Intervjuguide

- **Kan du tenke på en kvinne du ser opp til eller kunne tenke deg å være som? Hvem da? Hvorfor?**
 - o Hva ville vært amerledes i livet ditt som kvinne om du var mer lik dem? Gi konkrete eksempler.
 - o Hvilke spesifikke egenskaper ved denne personen gjør at du ser opp til denne personen? Hva gjør henne spesiell?
 - o Har du noen av disse egenskapene? Hvordan da?
 - o Kan du tenke deg når i livet ditt ble slike egenskaper viktige for deg?
- **Kan du tenke deg en kvinne du IKKE ser opp til eller kunne tenke deg å være som? Hvem da? Hvorfor?**
 - o Hva ville vært amerledes i livet ditt om du var mer lik dem?
 - o Hvilke spesifikke egenskaper ved denne personen gjør at du ikke vil være som henne?
 - o Når i livet ditt ble disse egenskapene noe du forsto du ikke vil ha? Gi konkrete eksempler.
 - o Er det mer OK å inneha disse egenskapene som mann?
- **Hva er fordelene og ulempene med å være kvinne i dag?**
 - o Hvordan har dette endret seg fra for 20-40 år siden?
 - o Hvis, ja, hvordan?
 - o BARE ELDRE INFORMANTER: Har du noen konkrete eksempler fra ditt levde liv hvor du har sett en forandring?

9.3 Godkjenning fra NSD

11.05.2022, 19:46

Meldeskjema for behandling av personopplysninger

NSD NORSK SENTER FOR FORSKNINGSDATA

Vurdering

Referansenummer

730819

Prosjekttittel

Kvinneideal i Norge

Behandlingsansvarlig institusjon

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet / Det humanistiske fakultet / Institutt for tverrfaglige kulturstudier

Prosjektansvarlig (vitenskapelig ansatt/veileder eller stipendiat)

Sofia Moratti, sofia.moratti@ntnu.no, tlf: 73413064

Type prosjekt

Studentprosjekt, masterstudium

Kontaktinformasjon, student

Line Mikkelsen, linemikkelsen@live.no, tlf: 99323501

Prosjektperiode

01.01.2021 - 01.07.2023

Vurdering (1)

02.06.2021 - Vurdert

Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet den 2.6.2021 med vedlegg, samt i meldingsdialogen mellom innmelder og NSD. Behandlingen kan starte.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET

Prosjektet vil behandle alminnelige kategorier av personopplysninger frem til 1.7.2023.

LOVLIG GRUNNLAG

Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake. Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a.

PERSONVERNPRINSIPPER

NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i

<https://meldeskjema.nsd.no/vurdering/6040cf8c-1515-4384-b945-8017674a798a>

1/2

personvernforordningen om:

- lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen
- formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke viderebehandles til nye uforenlige formål
- dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet
- lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet

DE REGISTRERTES RETTIGHETER

NSD vurderer at informasjonen om behandlingen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13.

Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18) og dataportabilitet (art. 20).

Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

Vi minner også om at dersom personopplysninger rettes, slettes eller begrenses, har behandlingsansvarlig plikt til å underrette mottakere (dvs. andre som har tilgang til opplysningene, her: felles behandlingsansvarlig), jf. art. 19.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32).

For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og eventuelt rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilke type endringer det er nødvendig å melde: <https://www.nsd.no/personverntjenester/fylle-ut-meldeskjema-for-personopplysninger/melde-endringer-i-meldeskjema> Du må vente på svar fra NSD før endringen gjennomføres.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Kontaktperson hos NSD: Håkon J. Tranvåg

Lykke til med prosjektet!

